

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีระบบกับการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรีเขต 1 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาโดยใช้ทฤษฎีระบบ
  - 1.1 ความหมายของการบริหารสถานศึกษา
  - 1.2 ความสำคัญของการบริหารสถานศึกษา
  - 1.3 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษา
  - 1.4 ความเป็นมาของทฤษฎีระบบ
  - 1.5 ความหมายของการบริหารโดยใช้ทฤษฎีระบบ
  - 1.6 ความสำคัญของการบริหารโดยใช้ทฤษฎีระบบ
  - 1.7 หลักการและแนวคิดของการบริหารโดยใช้ทฤษฎีระบบ
  - 1.8 การบริหารสถานศึกษาโดยใช้ทฤษฎีระบบ
2. การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 2.1 ความเป็นมาของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 2.2 ความหมายของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 2.3 ความสำคัญของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 2.4 การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
  - 2.5 การประยุกต์ใช้งานการดำเนินระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
3. บริบทสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 4.1 งานวิจัยต่างประเทศ
  - 4.2 งานวิจัยในประเทศ

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาโดยใช้ทฤษฎีระบบ

สถานศึกษาเป็นสถานที่พัฒนาเด็ก สร้างกระบวนการเรียนรู้ สร้างสังคมการเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนต่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม ในการศึกษาการบริหารสถานศึกษาโดยใช้ทฤษฎีระบบกับการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา ผู้วิจัยได้ศึกษาในหัวข้อแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาโดยใช้ทฤษฎีระบบ โดยแยกการนำเสนอออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) การบริหารสถานศึกษา และ 2) ทฤษฎีระบบ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ความหมายของการบริหารสถานศึกษา

การบริหารสถานศึกษา ได้มีนักการศึกษากล่าวถึงความหมายของการบริหารสถานศึกษาไว้หลากหลาย ดังนี้

ประชุม ปิ่นสกุล (2557 : 32) กล่าวว่าการบริหาร หมายถึงการที่ผู้บริหารดำเนินงาน โดยความร่วมมือของบุคคลในหน่วยงานให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของหน่วยงาน

วราภรณ์ พุททวงษ์ และคณะ (2560 : 19) กล่าวว่าแนวทางการบริหาร มีองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้การบริหารองค์การ หรือการบริหารสถานศึกษาประสบความสำเร็จ และมีประสิทธิภาพ

ปวีณา ศรีนาราง และคณะ (2561 : 133) กล่าวว่าผู้บริหารต้องมีการบริหารงานอย่างมีวิจาร์ณญาณ โดยใช้ข้อมูลสารสนเทศอย่างรอบด้านในการตัดสินใจ และศึกษาหาสาเหตุเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาในองค์กร ต้องมีความรู้ความสามารถปฏิบัติตามนโยบาย กฎ ระเบียบทางราชการได้อย่างถูกต้อง สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์กระบวนการทำงานเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

พงศ์ศิริ พวงศรีเคน และรัชชัย จิตรนนท์ (2563 : 253-256) การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การอำนวยการตามขอบข่ายภารกิจของสถานศึกษา 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารงานทั่วไป

อภิญา สิงหา (2564 : 35) การบริหารการศึกษาสถานศึกษา หมายถึง การร่วมมือกันบริหารงานด้านต่าง ๆ อันได้แก่ งานวิชาการ งานบริหารบุคคล งานอาคารสถานที่ งานธุรการ การเงิน งานกิจกรรมนักเรียน และงานความสัมพันธ์กับชุมชน เพื่อให้สถานศึกษามีคุณภาพโดยใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์คุ้มค่ากับการศึกษามากที่สุด ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านความรู้ ความสามารถ ศักยภาพ ทักษะ ทศนคติค่านิยมคุณธรรมจริยธรรม โดยผ่านวิธีการของการจัดองค์การ การสั่งการ การอำนวยการความสะดวก และการปรับปรุงการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษา

จุฬารัตน์ เหล่าไพโรจน์จาร (2565 : 38) กล่าวว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไปในการจัดการศึกษา เพื่อให้นักเรียนมีความเจริญงอกงามทั้งทางด้านสติปัญญา ทักษะ จิตใจ สังคม มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นคนดี และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ

สรวิชัย นิ่มนวล (2565 : 24) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การทำงานของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่ร่วมกันจัดการศึกษา เพื่อให้การบริหารสถานศึกษามีคุณภาพ จัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์กับการศึกษามากที่สุด ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ เจตคติ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม โดยผ่านวิธีการของการจัดองค์กร การสั่งการ การอำนวยความสะดวก และการแก้ไขพัฒนาการทำงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษา

สรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การบริหารงานวิชาการ งานบริหารบุคคล งานอาคารสถานที่ งานธุรการ งานการเงิน และงานกิจกรรมนักเรียน โดยใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์กับการศึกษามากที่สุด ให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ เจตคติ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม โดยใช้ความรู้หลักวิชาการในการปฏิบัติงานบริหารได้อย่างสร้างสรรค์ มีการกำหนดทางเลือกในการบริหารให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา ให้การบริหารสถานศึกษามีคุณภาพ สถานศึกษาประสบความสำเร็จ และมีประสิทธิภาพ

ความสำคัญของการบริหารสถานศึกษา

การบริหารสถานศึกษาได้มีนักการศึกษากล่าวถึงความสำคัญของการบริหารสถานศึกษาไว้หลากหลาย ทั้งเหมือนและแตกต่างกัน ดังนี้

พระครูสังฆรักษ์ไชยรัตน์ (ชยรัตน์) (2558 : 324) กล่าวว่า การบริหารการจัดการศึกษาของสถานศึกษาจะประสบความสำเร็จบรรลุเป้าหมายของการจัดการศึกษาเพียงใด ขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการศึกษา โดยมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบบริหารจัดการศึกษาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล โดยอาศัยหลักการบริหารต่าง ๆ ตามสภาพการณ์ของสถานศึกษา

สุนันท์ รุ่งอรุณแสงทอง (2561 : 27) กล่าวว่า สถานศึกษามีบทบาท ในการบริหารจัดการศึกษา ให้กับเยาวชนและประชาชนทั้งของรัฐและเอกชนอย่างมีประสิทธิภาพ ตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ โดยรับผิดชอบต่อการบรรลุวัตถุประสงค์เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ในการมุ่งเน้นให้เยาวชนเป็นคนดีคนเก่ง และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

พศวัต สาระอวาต (2564 : 13-14) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา มีความสำคัญในการพัฒนาคนในชาติที่จะส่งผลให้ประเทศ มีศักยภาพในการแข่งขัน โดยจะต้องมีนักบริหารการศึกษา ที่มีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริง มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความเข้าใจงานด้านการศึกษา เพื่อที่จะมาทำหน้าที่ในการบริหารจัดการอย่างมีระบบ

อภิญา สิงหา (2564 : 37) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษามีความสำคัญในการดำเนินการจัดการศึกษา เพื่อให้ให้นักเรียนมีความรู้ ความสามารถ ทักษะคุณลักษณะต่าง ๆ อย่างมีคุณค่าโดยใช้วิธีการต่าง ๆ อย่างเหมาะสม และเน้นการกระจายอำนาจบริหาร 4 ด้าน คือ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงานงบประมาณ และการบริหารงานทั่วไป

เดโชชัย ลิ่มทอง (2564 : 13) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา เป็นการดำเนินงานของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในลักษณะของกลุ่มบุคคลร่วมกัน ผ่านกระบวนการบริหารการพัฒนา และปรับปรุงวิธีการบริหารงานด้านต่าง ๆ เพื่อนำพาสถานศึกษาสู่ความก้าวหน้า โดยการประยุกต์ศาสตร์และศิลป์ทางการบริหาร มาใช้ในกิจการด้านการศึกษา เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

จุฬารัตน์ เหล่าไพโรจน์จรี (2565 : 51) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา มีความสำคัญต่อกระบวนการดำเนินงานในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในโรงเรียน โดยจะต้องอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาให้ได้มากที่สุด เพื่อเป้าหมายที่สำคัญให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้เต็มศักยภาพ และมีประสิทธิภาพ

สรารุณี นิ่มนวล (2565 : 26-27) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษามีความสำคัญเป็นกระบวนการทางสังคมที่ร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคม ซึ่งได้แก่ เด็ก เยาวชน ประชาชน เพื่อให้เป็นกำลังคนที่มีประสิทธิภาพของสังคม โดยร่วมกันวางแผนจัดการศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา และความร่วมมือจากหลายฝ่ายในการพัฒนาผู้เรียนอย่างมีคุณภาพ และเกิดประสิทธิผล สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

สรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาต้องบริหารให้นักเรียนมีความรู้ ความสามารถ ทักษะคุณลักษณะต่าง ๆ อย่างมีคุณค่า มุ่งเน้นให้เยาวชนเป็นคนคิดเก่ง และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข บริหารกระบวนการดำเนินงานในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในโรงเรียนโดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาให้ได้มากที่สุด เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้เต็มศักยภาพ และมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการบริหารสถานศึกษาจึงต้องมีผู้บริหารที่มีความรู้ ความสามารถอย่างแท้จริง เพื่อทำหน้าที่ในการบริหารจัดการอย่างมีระบบ

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษา

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี ด้านการบริหารสถานศึกษา ได้นำเสนอแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษา พอสังเขปดังนี้

รังสรรค์ ประเสริฐศรี (2560 : 546-548) กล่าวว่า ถ้าจะจำแนกแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการตามเนื้อหาหรือสาระสำคัญ ที่เป็นจุดเน้นของแนวคิดทางด้านเนื้อหา

หรือสาระสำคัญ ที่เป็นจุดเน้นของแนวคิดทางด้านการบริหารจัดการแล้ว จำแนกได้เป็นแนวคิด และทฤษฎี คือ แนวคิดและทฤษฎีที่เน้นงาน แนวคิดและทฤษฎีที่เน้นคน แนวคิดและทฤษฎีที่เน้นระบบ และแนวคิดการบริหารงานเชิงสถานการณ์หรือตามเหตุการณ์ ซึ่งทั้งหมดเป็นแนวคิด และทฤษฎีที่เกิดจากการบูรณาการ แนวคิดและทฤษฎีที่เน้นงาน เน้นคน และเน้นระบบ ซึ่งมีสาระสำคัญโดยสังเขปดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เน้นงาน สาระสำคัญมีอยู่ว่า การดำเนินงานขององค์กรจะสำเร็จได้จะต้องมุ่งเน้น หรือให้ความสำคัญกับตัวงาน หรือภารกิจที่จะต้องทำ ส่วนองค์ประกอบอื่น ๆ ในการดำเนินงานขององค์กร เช่น ทรัพยากรมนุษย์ เครื่องไม้เครื่องมือ หรืออุปกรณ์อื่นใด จะมีความสำคัญน้อยกว่า

2. แนวคิดและทฤษฎีที่เน้นคน แนวคิดและทฤษฎีในกลุ่มนี้ไม่เห็นด้วยกับวิธีการที่จะให้ความสำคัญกับงาน และวิธีการบริหารงานว่าจะเป็นเรื่องช่วยให้งานดำเนินงานขององค์กรประสบผลสำเร็จได้เสมอไป แต่ถ้าต้องการจะเห็นความสำเร็จในการดำเนินงานขององค์กรแล้ว จะต้องมุ่งความสนใจไปที่ตัว "คน" ที่อยู่ในองค์กร ทั้งนี้เพราะคนเป็นทรัพยากรทางการบริหารจัดการชนิดเดียวที่มีความรู้สึกนึกคิด และความรู้สึกนึกคิดของคนนี้ส่งผลกระทบต่อให้การบริหารจัดการสำเร็จหรือล้มเหลวได้ นอกจากนี้การที่องค์กรจำเป็นต้องมีคนหลาย ๆ คน มาร่วมกันทำงานในด้านต่าง ๆ ขององค์กร ก็ยังเป็นส่วนสำคัญที่อาจทำให้การดำเนินงานขององค์กรสำเร็จ หรือล้มเหลวได้ ทั้งนี้เพราะการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดีหรือความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ก็ดี จะมีผลกระทบโดยตรงต่อการดำเนินงานขององค์กรอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

3. แนวคิดและทฤษฎีที่เน้นระบบ มีสาระสำคัญอยู่ที่ว่าจะต้องมองการบริหารงานขององค์กรทั้งระบบ เพราะการบริหารงานในองค์กรใด ๆ ก็ตามย่อมจะมีองค์ประกอบหลายประการ และองค์ประกอบเหล่านี้ จะผสมผสานกันกลายเป็นระบบบริหารงานระบบหนึ่งขึ้นมาซึ่งประกอบด้วย ส่วนนำเข้า (input) ซึ่งได้แก่ ทรัพยากรทางการบริหารจัดการ อันจะช่วยให้องค์กรสามารถดำเนินงานต่อไปได้ ส่วนที่ทำการแปรเปลี่ยน (conversion process) ซึ่งได้แก่ การบริหารหรือการจัดการ และส่วนผลผลิตหรือส่วนผลลัพธ์ (outputs) ซึ่งได้แก่ สินค้าและบริการ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงส่วนนำเข้า ดังนั้น ถ้าองค์กรใดสามารถรักษาดุลยภาพระหว่างส่วนนำเข้ากับผลผลิตไว้ได้ องค์กรนั้นก็จะสามารถดำเนินงานต่อไปได้ นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบอื่นที่สำคัญรองลงมาอีก 2 ส่วน คือสภาพแวดล้อมของระบบ (environment) และผลป้อนกลับ (feedback)

4. แนวคิดการบริหารงานเชิงสถานการณ์หรือตามเหตุการณ์ ซึ่งเกิดจากการบูรณาการแนวคิดและทฤษฎีที่เน้นงาน เน้นคน และเน้นระบบ โดยที่การจะดำเนินงานขององค์การให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายนั้น ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งนี้ ผู้บริหารจะต้องปรับวิธีการบริหารงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมที่เป็นอยู่ในขณะนั้น แนวคิดการบริหารงานในแนวนี้มีจุดมุ่งเน้น 3 ประการ คือ 1) การจูงใจให้สมาชิกขององค์การทำงานเต็มศักยภาพ ตามความรู้ความสามารถโดยพิจารณาถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับสมาชิกองค์การ 2) ผู้บริหารสามารถเลือกใช้ศิลปะการเป็นผู้นำในรูปแบบต่าง ๆ ให้ได้เหมาะสมกับสถานการณ์ แล้วจะช่วยให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินงาน 3) ผู้บริหารจะต้องสามารถจัดองค์การให้เหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และใช้ได้กับสถานการณ์ทางการบริหารที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะโครงสร้างกับเทคโนโลยีขององค์การ และผลผลิตขององค์การ

ณรงค์ อภัยใจ (2560 : 11-17) กล่าวถึง แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษา ไว้ดังนี้

1. การบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นการบริหารที่ให้ทุกภาคส่วนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นเป็นส่วนของภาครัฐ ภาคท้องถิ่น ภาคเอกชน ตลอดจนผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทั้งทางตรง ได้แก่การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย การวางแผนการดำเนินงาน การวัดผลประเมินผล สำหรับการมีส่วนร่วมในทางอ้อม ได้แก่การสนับสนุนด้านทรัพยากร หรือปัจจัยที่ส่งเสริมการเรียนรู้

2. การบริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School – Based Management) เป็นการให้อิสระกับสถานศึกษา ในการกำหนดวิสัยทัศน์พันธกิจ และกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาภายใต้ นโยบายของรัฐ ซึ่งกระบวนการบริหารของสถานศึกษามีการทำงานร่วมกันของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มาจากตัวแทนของผู้มีส่วนได้เสียกับการจัดการศึกษา และผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษาสนองต่อความต้องการของชุมชน รัฐจะต้องกระจายอำนาจให้สถานศึกษามีอำนาจอย่างแท้จริง ให้สถานศึกษาเป็นนิติบุคคล ตามกฎหมายโดยรัฐกำหนดนโยบายหรือเป้าหมายการจัดการศึกษาของชาติ และสนับสนุนทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร อุปกรณ์ให้สถานศึกษามีความเข้มแข็ง เพื่อให้สถานศึกษาจัดการศึกษามีความหลากหลายตามบริบทของชุมชน

3. การบริหารโดยทฤษฎีระบบ (Systems) เป็นการใช้กลวิธีอย่างใดอย่างหนึ่งในการวิเคราะห์ออกแบบ และบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ โดยรวมให้เป็นไปตามที่มุ่งหวัง

อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล เป็นแนวความคิดการบริหารจัดการซึ่งมององค์การเป็นระบบตามหน้าที่ที่สัมพันธ์กันกับสภาพแวดล้อม

สรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษาจำแนกแนวคิดและทฤษฎีตามเนื้อหาหรือสาระสำคัญที่เป็นจุดเน้นทางการบริหารจัดการ คือ แนวคิดและทฤษฎีที่เน้นงาน แนวคิดและทฤษฎีที่เน้นคน แนวคิดและทฤษฎีที่เน้นระบบ และแนวคิดการบริหารงานเชิงสถานการณ์หรือตามเหตุการณ์ ซึ่งเป็นการบูรณาการแนวคิดและทฤษฎีที่เน้นงาน เน้นคน และเน้นระบบ ส่วนแนวคิดทฤษฎีที่เป็นการบริหารสถานศึกษาแบบองค์รวม และการบริหารโดยทฤษฎีระบบ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำแนวคิดการบริหารจัดการ โดยใช้ทฤษฎีระบบ มานำเสนอความสัมพันธ์ในการบริหารจัดการงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา

ทฤษฎีระบบ (system theory)

ทฤษฎีระบบ มีนักวิชาการได้แสดงทัศนะไว้ ดังนี้

ความเป็นมาของทฤษฎีระบบ

รัตน โชติ เทียนมงคล (2556 : 106) กล่าวว่า ทฤษฎีระบบคือการบูรณาการทฤษฎีเข้าหากัน โดยที่จุดเด่นของ ทฤษฎีระบบ คือ การพัฒนาวิธีการคิดแบบเป็นกระบวนการระบบ (systematic thinking) โดยการปรับกระบวนการทัศน์ทางการมอง ต่อวิธีการจัดการกับความซับซ้อน ในรูปแบบการคิดเชิงสังเคราะห์ (synthetic science) โดยแยกการทำงานออกเป็นลำดับขั้น เพื่อควบคุมโครงสร้างที่ซับซ้อนภายในระบบทฤษฎี ให้สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพตามแบบแนวคิดของไซเบอร์เนติกส์

ชีวรรณ เจริญสุข (2557 : ออนไลน์) กล่าวว่า ทฤษฎีระบบ (System Theory) เริ่มปรากฏขึ้นเมื่อประมาณ ค.ศ. 1920 โดยผู้ที่เริ่มพูดถึงแนวคิดนี้เป็นคนแรก คือ Bertalanfy (1968) นักชีววิทยาชาวออสเตรีย ต่อมาแนวคิดนี้เริ่มเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายเมื่อทศวรรษ 1940 และพัฒนาไปสู่สาขาอื่น ๆ เช่น ฟิสิกส์ หลังจากปี 1970 สังคมศาสตร์จึงนำเอาทฤษฎีระบบมาใช้อธิบายว่าทำไมเกิดสภาพอย่างหนึ่งอย่างใดโดยจุดสำคัญของ System Theory อยู่ที่การมองแบบไม่แยกส่วนหรือการมองว่าทุกอย่างสัมพันธ์กัน หรือส่วนย่อยสัมพันธ์กันส่วนใหญ่

รัฐวัชร พัฒนจิระรุจน์ (2557 : ออนไลน์) กล่าวว่า แนวคิดและทฤษฎีระบบ เริ่มต้นขึ้นเมื่อประมาณ ปี 1920 – 1940 เมื่อนักวิทยาศาสตร์ สังเกตปรากฏการณ์ต่าง ๆ บนโลกที่เกิดขึ้นอย่างมีความซับซ้อน ที่คล้ายกันซึ่งเรียกว่าความเป็นระบบ จนกระทั่งเมื่อประมาณ ปี ค.ศ.1930 Ludving Von Bertalanffy ได้ค้นพบ ทฤษฎีระบบทั่วไป (General Systems Theory) และนำเสนอมุมมองระบบ แบบองค์รวม ในปี ค.ศ.1956

บุศรา เชื้อดี (2560 : 91-92) กล่าวว่า ทฤษฎีระบบ (System Theory) เกิดขึ้นเมื่อประมาณ ปี ค.ศ. 1950 โดยผู้ที่คิดทฤษฎีระบบ คือ ลุดวิก วอน เบอธทาแลนฟี (Ludwig Von Bertalanffy) นำมาใช้อธิบายความหมายปัจจัยนำเข้า (Input stage) องค์กรได้รับปัจจัยนำเข้าจากสภาพแวดล้อม การแปรสภาพ (Conversion or Transformation stage) องค์กรแปรสภาพปัจจัยนำเข้าเพื่อเพิ่มมูลค่า ผลผลิต (Output stage) องค์กรนำผลผลิตส่งกลับไปยังสภาพแวดล้อมข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) การขยายผลผลิตทำให้องค์กรสามารถได้รับปัจจัยนำเข้าใหม่ของระบบต่างๆ

สรุปได้ว่า ทฤษฎีระบบ เริ่มปรากฏขึ้นเมื่อประมาณ ค.ศ.1920 โดยผู้ที่เริ่ม พูดถึงแนวคิดนี้ เป็นคนแรก คือ Bertalanffy (1968) นักชีววิทยา ชาวออสเตรีย ต่อมาแนวคิดนี้เริ่มเป็นที่รู้จักกัน โดยทั่วไป และแพร่หลายเมื่อทศวรรษ 1940 และได้พัฒนาไปสู่สาขาอื่น ๆ ทฤษฎีระบบแยก การทำงานออกเป็นลำดับขั้น ควบคุมโครงสร้างที่ซับซ้อนภายในระบบ ให้สามารถทำงานร่วมกัน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในปัจจุบันทฤษฎีระบบถูกนำมาใช้ในทุกสาขาอาชีพ โดยเฉพาะใน วงการการศึกษา

ความหมายของการบริหารโดยใช้ทฤษฎีระบบ

รัตน โชติ เทียนมงคล (2556 : 107) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทฤษฎีระบบเกี่ยวข้องกับ การศึกษา และบูรณาการความรู้แบบสหวิทยาการ ที่รวบรวมเอาหลักการแนวคิด ทฤษฎี และกระบวนการต่าง ๆ เข้ามาจัดลำดับ เพื่อสร้างให้เกิดความสัมพันธ์ในการทำงานที่ยืดหยุ่น ระหว่างกัน อีกทั้งยังเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการกระบวนการค้นหาผลลัพธ์ใหม่ ๆ ทางการศึกษา ในศาสตร์ต่าง ๆ

วิทยา เกริกสกุลฉนวนชัย และประเสริฐ อินทร์รักษ์ (2558 : 596) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กระบวนการเชิงระบบในการกำกับติดตามการดำเนินงานตามนโยบายของโรงเรียน มี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ ความเป็นมืออาชีพของผู้บริหาร การปฏิบัติตามบทบาทของโรงเรียน กระบวนการจัดการข้อมูล ความพร้อมของทีมงาน ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหาร และหลัก ธรรมาภิบาล เป็นแนวทางปรับปรุงยุทธศาสตร์การกำกับติดตาม และการพัฒนาระบบการกำกับ ติดตาม ตลอดจนการรายงานผลให้มีประสิทธิภาพ

นพพล โพธิ์เงิน (2560 : 143) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทฤษฎีเชิงระบบ (System Theory) เป็นทฤษฎีที่ระบุว่าองค์การประกอบด้วยส่วนประกอบที่เป็นอิสระ และเป็นวิธีการบริหารงาน ที่จะเพิ่มความเข้าใจ รู้จุดเด่นจุดด้อยในองค์การ เพื่อการพัฒนาและแก้ปัญหาได้มากยิ่งขึ้น

บุศรา เชื้อดี (2560 : 93) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทฤษฎีระบบเป็นวิธีการทางความคิดที่เป็น รูปแบบ ซึ่งแสดงให้เห็นวิธีการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการมองปัญหาอย่างองค์รวม ทั้งนี้ รูปแบบของวิธีการหาความรู้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการวิเคราะห์สังเคราะห์ และวางรูปแบบ

การดำเนินการ โดยต้องเกี่ยวข้องกับรูปแบบปฏิบัติทั้งภายในและภายนอก โดยใช้ระบบมาเป็นพื้นฐานความคิด

พระมหาวีระ ธรรมเตโช และคณะ (2564 : 307) ได้ให้ความหมาย ไว้ว่า ระบบการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นกระบวนการของกิจกรรมที่ต่อเนื่องและประสานกัน โดยใช้บุคคลหรือทรัพยากรอื่น ๆ เป็นกระบวนการออกแบบ และรักษาสภาพแวดล้อมที่บุคคลทำงานร่วมกันในกลุ่มที่กำหนดแนวทางในการใช้ทรัพยากรทั้งหลาย เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล

พศวัต สารอะวาต (2564 : 56) ได้ให้ความหมาย ไว้ว่า ระบบหมายถึงองค์ประกอบหรือระบบย่อยที่มีปฏิสัมพันธ์กัน เพื่อปฏิบัติหน้าที่หรือทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของระบบใหญ่ที่เป็นภาพรวม

จุฬารัตน์ เหล่าไพโรจน์จารี (2565 : 90) ระบบคือสิ่งต่าง ๆ ที่ซึ่งประกอบด้วยส่วนประกอบย่อย ตั้งแต่ 2 ส่วนขึ้นไปที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีการพึ่งพาศักยภาพปฏิบัติหน้าที่หรือทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกัน เพื่อทำหน้าที่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ได้กำหนดไว้

สรุปได้ว่า การบริหาร โดยใช้ทฤษฎีระบบ เป็นการบริหารที่ผู้บริหารสถานศึกษามีการบริหารที่มีกระบวนการต่อเนื่องที่ประสานกัน เป็นกระบวนการทำงานร่วมกัน มีการใช้ปัจจัยบุคคลและทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพ รวมถึงกระบวนการทำงาน และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะมีส่วนสัมพันธ์กัน และเป็นผลซึ่งกันและกัน มีผลสะท้อนกลับทำให้เข้าใจ รู้จุดเด่นจุดด้อยในองค์การสำหรับพัฒนาและแก้ปัญหา เพื่อให้สถานศึกษาบรรลุถึงเป้าหมายที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความสำคัญของการบริหารโดยใช้ทฤษฎีระบบ

นักวิชาการได้กำหนดความสำคัญของการบริหาร โดยใช้ทฤษฎีระบบโดยสังเขปไว้ ดังนี้

สำนักงานปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2556 : ออนไลน์) กล่าวว่า ระบบเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่ใช้ในการวางแผน และดำเนินการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ องค์ประกอบทั้ง 4 ของระบบจะมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันวิธีการระบบที่ดีจะต้องเป็นการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้อย่างประหยัด และเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ เพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ระบบที่ดีต้องสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความยั่งยืน ต้องมีลักษณะ 4 ประการ คือมีปฏิสัมพันธ์ กับสิ่งแวดล้อมมีจุดหมายหรือเป้าประสงค์ มีการรักษาสภาพตนเอง และมีการแก้ไขตนเอง

มนัสวี ศรีนนท์ (2558 : 51) กล่าวถึงความสำคัญของทฤษฎีระบบไว้ว่า การบริหารหรือการจัดการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมนั้น คือการให้ความสำคัญกับระบบการจัดการทุกขั้นตอน ได้แก่ ให้ความสำคัญกับปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) และผลกระทบ (Impact) ดังนั้น การดำเนินการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ และมีระเบียบแบบแผนตามทฤษฎีเชิงระบบแล้ว ทุกอย่างที่เกิดขึ้นในวงการการศึกษา ย่อมเป็นเครื่องมือพัฒนาคนและสังคมได้อย่างแท้จริง

พระชนาธร ชีรปัญญา โย (2559 : 220) กล่าวถึงความสำคัญของทฤษฎีระบบไว้ว่า การบริหารเชิงระบบคือ มีประโยชน์ต่อการบริหารการศึกษาในเรื่องของระบบโรงเรียน ความเปลี่ยนแปลงนโยบายการศึกษา และการทำงานร่วมกันกับกลุ่มรวมถึงการทำให้ผู้บริหารมองเห็นปัญหาในภาพรวมของปัญหา อย่างเป็นระบบและมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ของปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพ

นพพล โพธิ์เงิน (2560 : 144 - 145) กล่าวถึงความสำคัญของทฤษฎีระบบไว้ว่า ทฤษฎีระบบนำมาใช้ให้ถูกต้องและเหมาะสม ระบบก็จะช่วยให้องค์กรมีประสิทธิภาพ แต่ถ้านำมาใช้ไม่เป็นจะก่อความเสียหายแก่องค์กรได้ เพราะฉะนั้นการนำเอาทฤษฎีเชิงระบบมาใช้จะต้องมีการวิเคราะห์ระบบที่เรียกว่า System Analysis ควบคู่ด้วย เพื่อช่วยให้ผู้บริหารทราบถึงผลผลิตหรือผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ หรือมีปัญหาก่อขึ้นจากองค์ประกอบใดของระบบ

บุศรา เชื้อดี (2560 : 94) กล่าวถึงความสำคัญของทฤษฎีระบบไว้ว่า ทฤษฎีระบบมีความสำคัญต่อการรับรู้และกำหนดความสัมพันธ์ด้านสภาพแวดล้อม และการออกแบบระบบย่อยภายในของผู้บริหาร สำหรับการบริหารเชิงระบบนั้นมีประโยชน์มาก เพราะผู้บริหารสามารถมองเห็นขอบเขตขององค์กรและที่ระบบย่อย ขององค์กรที่มีความสัมพันธ์กันกับสภาพแวดล้อม ดังนั้นองค์กรทุกองค์กรควรจะเป็นระบบเปิดอย่างแท้จริง

สุทธิดา จำรัสมนต์ และคณะ (2562 : 147) กล่าวถึงความสำคัญของทฤษฎีระบบไว้ว่า การใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีระบบเพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาครูสะเต็มที่ประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า กระบวนการที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ เป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยพัฒนาครู และขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาอย่างเป็นระบบ

จุฬารัตน์ เหล่าไพโรจน์จาริ (2565 : 95) กล่าวถึงความสำคัญของทฤษฎีระบบไว้ว่า สำหรับสิ่งแวดล้อมภายนอกจะมีปฏิภริยาและส่งผลกระทบต่อผลผลิตและข้อมูลย้อนกลับ แก่ระบบซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความสำเร็จของโรงเรียน ข้อมูลย้อนกลับในเชิงลบสามารถจัดปัญหาความยุ่งยากในการปฏิบัติงานตามแผนของโรงเรียน และส่งผลกระทบต่อผลผลิตที่จะเกิดขึ้นในอนาคตของโรงเรียน

สรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษานำเอาทฤษฎีระบบซึ่งเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่ใช้ในการวางแผน และดำเนินการต่าง ๆ มาปรับใช้ในการทำงานในรูปแบบที่หลากหลายและเหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ในงานที่ปฏิบัติ เพื่อสร้างระบบการทำงานในองค์กร และนำมาเป็นแม่แบบในการทดสอบประสิทธิภาพของระบบการทำงานได้หลากหลายรูปแบบ สถานศึกษาที่มีระบบผู้บริหารย่อมมองเห็นภาพรวมของปัญหาอย่างเป็นระบบ มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างส่วนต่าง ๆ ของปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ และบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หลักการและแนวคิดของการบริหารโดยใช้ทฤษฎีระบบ

มีนักวิชาการให้ข้อมูลถึงหลักการและแนวคิดของการบริหารโดยใช้ทฤษฎีระบบ ไว้ดังนี้ สมชาย ชำรงสุข และคณะ (2564 : 643) กล่าวถึงหลักการและแนวคิดของการบริหารโดยใช้ทฤษฎีระบบไว้ว่า รูปแบบเชิงระบบมี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการบริหาร และผลผลิต

ชัยอนันต์ มั่นคง (2557 : 97) กล่าวถึงหลักการและแนวคิดของการบริหารโดยใช้ทฤษฎีระบบไว้ว่า ทฤษฎีระบบ (System Theory Model) มีกระบวนการกำหนดนโยบายที่พิจารณาความสอดคล้องกันระหว่างปัจจัยนำเข้า (Inputs/ Policy Demand) ปัจจัยกระบวนการตัดสินใจ (Conversion or Decision-making Process) ปัจจัยด้านผลผลิตของนโยบาย (Outputs) ที่จะทำให้เกิดเป็นนโยบาย ปัจจัยที่เป็นผลลัพธ์ของนโยบาย (Outcomes) และสามารถส่งผลผลิตย้อนกลับ (Feedback)

มนตรี มณีวงษ์ และคณะ (2558 : 512) กล่าวถึงหลักการ และแนวคิดของการบริหารโดยใช้ทฤษฎีระบบไว้ว่า คุณสมบัติของความเป็นระบบมีทั้งส่วนที่เป็นปัจจัยนำเข้า (Inputs) ส่วนกระบวนการ (Processes) และส่วนผลผลิต (Outputs) มีขอบเขตในแต่ละหน่วยของระบบ และผลจากหน่วยหนึ่ง จะไปเป็นปัจจัยนำเข้าของอีกหน่วยหนึ่ง ทำให้การบริหารงานเชิงระบบมีส่วนช่วยสำคัญในการกำหนดขอบเขตการดำเนินงานขององค์กร ทำให้ระบบย่อย กับระบบย่อย มีความสัมพันธ์กัน และสอดคล้องกับระบบใหญ่ในองค์กร

มนัสวี ศรีนนท์ (2558 : 55) กล่าวถึงหลักการและแนวคิดของการบริหารโดยใช้ทฤษฎีระบบไว้ว่า ระบบของทฤษฎีบริหารการศึกษาเชิงระบบ ประกอบด้วย

1. ปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ ทรัพยากรทางการบริหารทุก ๆ ด้าน
2. กระบวนการ (Process) ได้แก่ การนำเอาปัจจัยหรือทรัพยากรทางการบริหารทุกประเภท มาใช้ในการดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ เพื่อนำปัจจัยเข้าไปสู่กระบวนการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ผลลัพธ์ (Product or Output) เป็นผลที่เกิดจากกระบวนการของการนำเอาปัจจัยมาปฏิบัติเพื่อให้เกิดประสิทธิผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

4. ผลกระทบ (Outcome or Impact) เป็นผลที่เกิดขึ้นภายหลังจากผลลัพธ์ที่ได้ ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่คาดไว้ หรือไม่เคยคาดคิดมาก่อนว่าจะเกิดขึ้นก็ได้

วิทยา เกริกศุกุลวานิชย์ และประเสริฐ อินทร์รักษ์ (2558 : 593-594) กล่าวถึงหลักการและแนวคิดของการบริหารโดยใช้ทฤษฎีระบบไว้ว่า กระบวนการเชิงระบบ ในการกำกับติดตามการดำเนินงานตามนโยบายของโรงเรียนมัธยมศึกษาเมืองกำแพงเพชร ดังนี้

1. ด้านปัจจัยป้อน (Inputs) ประกอบด้วยองค์ประกอบด้านความเป็นมืออาชีพของผู้บริหารองค์ประกอบด้านระบบสารสนเทศเพื่อการบริหาร และองค์ประกอบด้านความพร้อมของทีมงาน

2. ด้านกระบวนการ (Process) ประกอบด้วย องค์ประกอบด้านการปฏิบัติตามบทบาทของโรงเรียน และองค์ประกอบด้านกระบวนการจัดการข้อมูล

3. ด้านผลผลิต (Outputs) ประกอบด้วยองค์ประกอบด้านหลักธรรมาภิบาล

4. ด้านข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) นับว่ามีความสำคัญมากต่อความสำเร็จในการดำเนินงานตามกระบวนการเชิงระบบ ในการกำกับติดตามการดำเนินงานตามนโยบายของโรงเรียน ถ้าข้อมูลย้อนกลับมีความถูกต้อง ทันตรง และทันต่อเวลาแล้วย่อมทำให้การกำกับการดำเนินงานสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บุศรา เชื้อดี (2559 : 98) กล่าวถึงหลักการและแนวคิดของการบริหารโดยใช้ทฤษฎีระบบไว้ว่า ทฤษฎีระบบมีรูปแบบขั้นตอน คือ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และข้อมูลย้อนกลับที่มีความเกี่ยวเนื่อง และสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ ทำให้สถานศึกษาจัดการศึกษาได้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

อุดม ชุตวิธรรม (2559 : 25 - 26) กล่าวถึงหลักการและแนวคิดของการบริหารโดยใช้ทฤษฎีระบบไว้ว่า ตามแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงระบบ กระบวนการวางแผน และออกแบบปัจจัยนำเข้ากระบวนการจัดการเรียนการสอน ผลผลิต และการปรับปรุงผลการประเมินไปสู่มาตรฐานอาศัยปัจจัยนำเข้าจากภายนอก และกระบวนการดำเนินการที่มีคุณภาพ

ชนนที วีรชนนทีและบุญมี เณรยอด (2560 : 879-860) กล่าวว่า องค์ประกอบของระบบองค์การเพื่อควมมีประสิทธิภาพของศูนย์การศึกษาพิเศษ ในแต่ละองค์ประกอบ ประกอบด้วย ปัจจัยป้อน (Inputs) กระบวนการแปรรูป (Transformation process) ผลผลิต (Outputs)

นพพล โพธิ์เงิน (2560 : 144) กล่าวว่า ระบบประกอบด้วยส่วนประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยนำเข้า (Input) หมายถึง ทรัพยากรทางการบริหารทุก ๆ ด้าน ได้แก่บุคลากร (Man) งบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Materials) การบริหารจัดการ (Management) และแรงจูงใจ (Motivations) ที่เป็นส่วนเริ่มต้น และตัวขับเคลื่อนสำคัญในการปฏิบัติงานขององค์กร

2. กระบวนการ (Process) คือ การนำเอาปัจจัยหรือทรัพยากรทางการบริหารทุกประเภทมาใช้ในการดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ เนื่องจากในกระบวนการจะมีระบบย่อย ๆ รวมกันอยู่หลายระบบครบวงจร ตั้งแต่การบริหาร การจัดการ การนิเทศ การวัดและการประเมินผล และการติดตามตรวจสอบ เพื่อให้ปัจจัยทั้งหลายเข้าไปสู่กระบวนการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ผลลัพธ์ (Product or Output) เป็นผลที่เกิดจากกระบวนการที่นำเอาปัจจัย มาปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

4. ผลกระทบ (Outcome or Impact) เป็นผลที่เกิดขึ้นหลังจากผลลัพธ์ที่ได้ อาจเป็นสิ่งที่คาดการณ์ไว้ล่วงหน้าหรือสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ก็ได้

วราลิ จินราวัด และคณะ (2560 : 112-113) กล่าวว่า ทฤษฎี 4 มิติระบบสถานศึกษา จากนโยบายการศึกษาสาธารณะของ UNESCO ใช้สำหรับการศึกษาสภาพการบริหารจัดการสถานศึกษาในการรับนโยบายไปปฏิบัติให้มีกรอบที่ครอบคลุมประเด็น ได้แก่

มิติที่ 1 สิ่งแวดล้อมและบริบท (Environment & Context)

มิติที่ 2 ปัจจัยนำเข้าและทรัพยากร (Input Factor)

มิติที่ 3 กระบวนการบริหารจัดการ (Process)

มิติที่ 4 ผลลัพธ์ (Output)

ใช้กรอบการวิเคราะห์ทฤษฎี 4 มิติระบบ วิเคราะห์การรับเอานโยบายไปปฏิบัติจริง เพื่อแสวงหาข้อค้นพบใหม่และอุปสรรคในการบังคับใช้นโยบาย ให้เป็นข้อเสนอแนะแนวทางการบริหาร และจัดการเชิงระบบให้เกิดผลลัพธ์สูงสุด

วิระยุทธ ชาติตะกาศ (2561 : 7) กล่าวว่า รูปแบบการนำผลการประกันคุณภาพการศึกษา ไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็กในภาคใต้ได้มีกระบวนการบริหารของรูปแบบในการบริหารจัดการสถานศึกษา ตามแนวคิดทฤษฎีระบบเป็น 3 ขั้นตอน คือ ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Output) พร้อมกับข้อมูลย้อนกลับ (Feedback)

วลิดา อุ่นเรือน (2561 : 40) กล่าวว่าคุณสมบัติของความเป็นระบบจึงมีทั้งส่วนที่เป็นปัจจัยนำเข้า (Inputs) ส่วนกระบวนการ (Processes) และส่วนผลผลิต(Outputs) มีขอบเขตในแต่ละหน่วยของระบบ และผลจากหน่วยหนึ่งจะไปเป็นปัจจัยนำเข้าของอีกหน่วยหนึ่ง หรือแม้แต่ว่าระบบทั้งระบบเองก็จะเป็นส่วนหนึ่งของในระบบที่ใหญ่ขึ้น

พระมหาวิระ ฆมุตโต และคณะ (2564 : 302) ให้หลักการของการบริหารโดยใช้ทฤษฎีระบบไว้ว่า ระบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดชลบุรี ประกอบด้วย 5 ส่วน ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลลัพธ์ ผลกระทบและสภาพแวดล้อม

จุฬารัตน์ เหล่าไพโรจน์จารี (2565 : 98 - 99) ให้หลักการของการบริหารโดยใช้ทฤษฎีระบบไว้ว่า ทฤษฎีระบบ (System Theory) ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) ผลลัพธ์ (Outcome) และข้อมูลย้อนกลับ (Feedback)

สรุปได้ว่า หลักการบริหารโดยใช้ทฤษฎีระบบมีหลักการที่สำคัญที่สถานศึกษาใช้บริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ 1) ปัจจัยนำเข้า 2) กระบวนการ 3) ผลผลิต และ 4) ข้อมูลย้อนกลับ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ปัจจัยนำเข้า

มีนักวิชาการหลายท่านกล่าวถึงปัจจัยนำเข้า ไว้ดังนี้

มนัสวี ศรีนนท์ (2558 : 55) กล่าวว่า ปัจจัยนำเข้า (Input) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้ 1) ปรัชญา ปณิธาน และวัตถุประสงค์ 2) หลักสูตร 3) คณาจารย์ 4) นิสิต 5) แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ 6) อาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม 7) ระบบบริหารจัดการ 8) งบประมาณ

วิทยา เกริกศุกถวนิชย์ และประเสริฐ อินทร์รักษ์ (2558 : 593-594) กล่าวว่า ปัจจัยป้อน (Inputs) ประกอบด้วยองค์ประกอบด้านความเป็นมืออาชีพของผู้บริหาร องค์ประกอบด้านระบบสารสนเทศเพื่อการบริหาร และองค์ประกอบด้านความพร้อมของทีมงาน

บุศรา เชื้อดี (2559 : 7) กล่าวว่า ปัจจัยนำเข้า (Input) ได้แก่ 1) บุคคล (Man) 2) งบประมาณ (Money) 3) สื่อ/วัสดุ (Materials) และ 4) วิธีการ (Methods)

อุดม ชูลีวรรณ (2559 : 25) กล่าวว่า ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ ทรัพยากรมนุษย์ เช่น ครู นักเรียน ผู้บริหาร และบุคลากร ทรัพยากรวัตถุ เช่น อาคาร สถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ครุภัณฑ์ หลักสูตร แหล่งเรียนรู้ ทรัพยากรการเงิน เช่น งบประมาณ เงินบริจาค ค่าธรรมเนียมต่าง ๆ และสารสนเทศความรู้ต่าง ๆ

นพพล โพธิ์เงิน (144 : 2560) กล่าวว่า ปัจจัยนำเข้า (Input) หมายถึง ทรัพยากรทางการบริหารทุก ๆ ด้าน ได้แก่ บุคลากร (Man) งบประมาณ (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Materials) การบริหารจัดการ (Management) และแรงจูงใจ (Motivations) ที่เป็นส่วนเริ่มต้น และเป็นตัวจักรสำคัญในการปฏิบัติงานขององค์การ

ชนนที วีรชนนที และบุญมี เฌรยอด (891 : 2560) กล่าวว่า ปัจจัยป้อน (inputs) ของระบบองค์การ เพื่อความมีประสิทธิภาพของศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ

ที่ยกวางขึ้นมีปัจจัย ด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา ด้านการบริหารสถานศึกษาและการปฏิบัติ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการจัดการเรียนรู้และสภาพแวดล้อม ด้านภาวะผู้นำของผู้บริหาร พระมหาวิระ ทุมมเตโช และคณะ (2564 : 302) กล่าวว่า ปัจจัยนำเข้าของการบริหารสถานศึกษาตามหลักธรรมาภิบาล ของผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดชลบุรี ได้แก่ การบริหาร 4 ด้าน และหลักธรรมาภิบาล 6 ประการ

จุฬารัตน์ เหล่าไพโรจน์จารี (2565 : 98) ปัจจัยนำเข้า (Input) หมายถึง ทรัพยากรขององค์กรที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินงานของระบบประกอบด้วย คน วัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณ นโยบาย และสารสนเทศ

สรุปได้ว่า ปัจจัยนำเข้า หมายถึง ทรัพยากรในด้านต่าง ๆ สำหรับการบริหารจัดการศึกษา อันได้แก่ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรงบประมาณ ทรัพยากรครุภัณฑ์ และทรัพยากรวิชาการ/สารสนเทศ เป็นปัจจัยที่ช่วยให้บริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลต่อสถานศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา

2. กระบวนการ

นักวิชาการหลายท่าน ได้กล่าวถึงกระบวนการ ไว้ดังนี้

มนัสวี ศรีนนท์ (2558 : 56) กล่าวว่า กระบวนการ (Process) หมายถึง การนำเอาปัจจัยหรือทรัพยากรทางการบริหารทุกประเภทมาใช้ในการดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ปัจจัยทั้งหลายเข้าสู่กระบวนการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วิทยา เกริกศุกุลวณิชย์ และประเสริฐ อินทร์รักษ์ (2558 : 593-594) กล่าวว่า กระบวนการ (Process) ประกอบด้วย องค์ประกอบด้านการปฏิบัติตามบทบาทของโรงเรียน และองค์ประกอบด้านกระบวนการจัดการข้อมูล

อุดม ชูลวีวรรณ (2559 : 25 - 26) กล่าวว่า กระบวนการ ได้แก่ 1) กระบวนการบริหาร 2) กระบวนการเรียนการสอน 3) กระบวนการพัฒนา และ 4) กระบวนการบริการ

นพพล โพธิ์เงิน (2560 : 144) กล่าวว่า กระบวนการ (Process) คือ การนำเอาปัจจัยหรือทรัพยากรทางการบริหารทุกประเภท มาใช้ในการดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นระบบเพราะกระบวนการจะมีระบบย่อย ๆ รวมกันอยู่หลายระบบ ตั้งแต่การบริหาร การจัดการ การนิเทศ การวัดและการประเมินผล การติดตามตรวจสอบ เป็นต้น เพื่อให้ปัจจัยทั้งหลายเข้าไปสู่กระบวนการ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ชนนท์ วีรชนนท์ บุญมี เณรยอด (891 : 2560) กล่าวว่า กระบวนการ (process) ของศูนย์การศึกษาพิเศษ สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ลองเปลี่ยนตัวป้อนจากสภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อสร้างผลผลิตออกมาเป็นระบบคุณค่าเพิ่ม ให้แก่งานในกระบวนการ

พิตะวัน เนตรทอง และคณะ (2562 : 230 - 231) กล่าวว่า กระบวนการ (Process) ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย 6 อย่าง ได้แก่ การวางแผนกลยุทธ์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การสร้างวัฒนธรรมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การส่งเสริมการใช้และพัฒนาสมรรถนะชุมชนแห่งการเรียนรู้เทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสารของครูและบุคลากร การส่งเสริมการใช้และพัฒนาสมรรถนะ ชุมชนแห่งการเรียนรู้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารของนักเรียน การสร้างเครือข่ายร่วมพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และการกำกับ ติดตาม ประเมินผลเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร

จุฬารัตน์ เหล่าไพโรจน์จารี (2565 : 98 -99) กล่าวว่า กระบวนการ (Process) หมายถึง ขั้นตอนหรือวิธีดำเนินการนำเอาปัจจัยหรือทรัพยากรทางการบริหารทุกประเภทมาใช้ในการดำเนินงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การบริหาร การจัดการ การนิเทศ การวัดและการประเมินผล การติดตาม ตรวจสอบ เพื่อให้ปัจจัยทั้งหลายเข้าสู่กระบวนการ ทุกกระบวนการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรารุณี นิ่มนวล (2565 : 8) กล่าวว่า กระบวนการบริหารสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินงานในสถานศึกษา ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 การบริหารจัดการ ขั้นที่ 2 การพัฒนาทักษะของครู ขั้นที่ 3 การนำไปใช้ ขั้นที่ 4 การสร้างเครือข่าย และขั้นที่ 5 นิเทศ ติดตามอย่างต่อเนื่อง

สรุปได้ว่า กระบวนการ หมายถึง การดำเนินงานบริหารสถานศึกษาที่นำเอาทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรงบประมาณ ทรัพยากรครุภัณฑ์ และทรัพยากรวิชาการ/สารสนเทศ ที่เป็นปัจจัยนำเข้าทางการศึกษา มาใช้ตั้งแต่วางแผน ดำเนินการจัดการศึกษา การนิเทศติดตาม และประเมินผลสถานศึกษา อย่างเป็นลำดับขั้นตอนอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ผลผลิต

มีนักวิชาการหลายท่านกล่าวถึงผลผลิต ไว้ดังนี้

มนัสวี ศรีนนท์ (2558 : 56) กล่าวว่า ผลผลิต (Output) เป็นผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการของการนำเอาปัจจัยมาปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ผลผลิตจึงเป็นการวัดและประเมินผล การใช้ปัจจัยนำเข้าและนำกระบวนการที่มีมาบูรณาการ เพื่อการปฏิบัติการ โดยหากไม่มีระบบนี้แล้ว การจะพัฒนาต่อไปจะทำได้ยากยิ่ง หากไม่มีการวัดและประเมินผลนั่นเอง
วิทยา เกริกศุภกุลฉิมชย์ และประเสริฐ อินทร์รักษ์ (2558 : 593-594) กล่าวว่า ผลผลิต (Outputs) ประกอบด้วยองค์ประกอบด้านหลักธรรมาภิบาล

นพพล โพธิ์เงิน (144 : 2560) กล่าวว่าผลลัพธ์ (Product or Output) เป็นผลที่เกิดจากกระบวนการของการนำเอาปัจจัยมาปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

ชนนที วีรชนนที และบุญมี เณรยอด (891 : 2560) กล่าวว่า ผลผลิต (outputs) คือความมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยความเจริญงอกงามของนักเรียน หรือพัฒนาการของนักเรียน ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครู และคุณภาพการปฏิบัติงานของครู

วีระยุทธ ชาตะกาญจน์ (8 : 2561) กล่าวว่า ผลผลิต (Output) เป็นคุณภาพของสถานศึกษา ประกอบด้วย ผลการจัดการศึกษา การบริหารจัดการศึกษา การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการประกันคุณภาพการศึกษา

พิตะวัน เนตรทอง และคณะ (2562 : 231) กล่าวว่า ผลผลิต (output) ได้แก่ สมรรถนะ ICT ทักษะชีวิตและการทำงาน ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี ของนักเรียน ครู บุคลากร

จุฬารัตน์ เหล่าไพโรจน์จารี (2565 : 99) กล่าวว่า ผลผลิต (Output) หมายถึง ผลที่ได้รับจากปัจจัยนำเข้า และกระบวนการทั้งหมดมาปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

สรุปได้ว่า ผลผลิต หมายถึง ผลของการวัดผล ประเมินผล กระบวนการบริหารทรัพยากร ปัจจัยนำเข้าต่าง ๆ ได้เป็นคุณภาพด้านบุคลากร ตั้งแต่ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษาและนักเรียน ประสิทธิภาพของงบประมาณ และครุภัณฑ์ของสถานศึกษา และประสิทธิภาพของงานวิชาการ/สารสนเทศ

4. ข้อมูลย้อนกลับ

นักวิชาการได้กล่าวถึงข้อมูลย้อนกลับ ไว้ดังนี้

ชัยอนันต์ มั่นคง (2557 : 108) กล่าวว่า ผลย้อนกลับ (Feedback) สามารถนำไปสู่การพัฒนา แก้ไข ปรับปรุง หรือกำหนดนโยบายใหม่ในครั้งต่อไป

วิทยา เกริกศุกถวณิษฐ์ และประเสริฐ อินทร์รักษ์(2558 : 593-594) กล่าวว่า ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) นับว่ามีความสำคัญมากต่อความสำเร็จในการดำเนินงาน ตามกระบวนการเชิงระบบในการกำกับติดตามการดำเนินงานตามนโยบายของโรงเรียน ถ้าข้อมูลย้อนกลับมีความถูกต้อง เทียบตรงและทันต่อเวลาแล้วย่อมทำให้การกำกับติดตาม การดำเนินงานสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ชนนที วีรชนนที และบุญมี เณรยอด (894 : 2560) กล่าวว่า ข้อมูลย้อนกลับของระบบสภาพแวดล้อมภายนอก มีปฏิริยาต่อผลผลิต และให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ระบบ ซึ่งข้อมูลย้อนกลับมีความสำคัญต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของความสำเร็จ ประสิทธิภาพ ข้อมูลย้อนกลับที่ต้องการมีการแก้ไขปรับปรุงในแต่ละปีการศึกษา สามารถนำไปใช้แก้ไขข้อบกพร่องในการดำเนินงานของผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา ตลอดจนนักเรียน ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

นพพล โพธิ์เงิน (2560 : 144 - 145) กล่าวว่าไว้ว่า ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) จะช่วยให้ทราบถึงประเภทของปัญหา จุดที่ต้องได้รับการพัฒนาแก้ไข หรือปรับปรุงได้มากขึ้น การแก้ไขปรับปรุงก็ต้องกระทำอย่างเป็นระบบ มิใช่แก้ไขเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง

วีระยุทธ ชาติกาญจน์ (8 : 2561) ได้กล่าวว่า ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เป็นข้อมูลและสารสนเทศสำหรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาในรอบปีการศึกษาต่อ ๆ ไป

พิตะวัน เนตรทอง และคณะ (2562 : 231) กล่าวว่า ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย คือ ข้อมูลย้อนกลับของปัจจัยนำเข้า ข้อมูลย้อนกลับของกระบวนการ และข้อมูลย้อนกลับของผลลัพธ์ ซึ่งเป็นข้อมูล สารสนเทศที่ได้จากการที่ผู้รับผิดชอบในการกำกับ ติดตาม ประเมินผลการดำเนินการตามแผนกลยุทธ์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ของโรงเรียน

จุฬารัตน์ เหล่าไพโรจน์จารี (2565 : 99) กล่าวว่า ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) การนำผลที่ได้รับจากระบบเป็นข้อมูลย้อนกลับไปสู่ ปัจจัยนำเข้าและกระบวนการในลักษณะการป้องกันและการควบคุมตนเอง เป็นตัวกำหนดปัจจัยนำเข้าในการดำเนินงานครั้งต่อไป ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่คาดไว้หรือไม่เคยคาดคิดมาก่อนว่าจะเกิดขึ้นก็ได้

สรุปได้ว่า ข้อมูลย้อนกลับ หมายถึง ผลการประเมินติดตามตรวจสอบสถานศึกษาจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ เป็นผลลัพธ์จากภายนอกที่ประเมินสถานศึกษาในด้านบุคคล งบประมาณ ครุภัณฑ์ และวิชาการ/สารสนเทศ เพื่อนำผลมาพัฒนาหรือปรับปรุงแก้ไข คุณภาพระบบการบริหารจัดการของสถานศึกษา

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปนิยามของการบริหาร โดยใช้ทฤษฎีระบบได้ว่า สถานศึกษาดังกล่าวสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 มีการบริหารโดยใช้ทฤษฎีระบบของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย

1. ด้านปัจจัยนำเข้า หมายถึง ทรัพยากรในด้านต่าง ๆ สำหรับการบริหารจัดการศึกษา อันได้แก่ ทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรงบประมาณ ทรัพยากรครุภัณฑ์ และทรัพยากรวิชาการ/สารสนเทศเป็นปัจจัยที่ช่วยให้บริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลต่อสถานศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา

2. ด้านกระบวนการ หมายถึง การดำเนินงานบริหารสถานศึกษาที่นำเอาทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรงบประมาณ ทรัพยากรครุภัณฑ์ และทรัพยากรวิชาการ/สารสนเทศ ที่เป็นปัจจัยนำเข้าทางการศึกษา มาใช้ตั้งแต่วางแผน ดำเนินการจัดการศึกษา การนิเทศติดตาม และประเมินผลสถานศึกษา อย่างเป็นลำดับขั้นตอนอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ด้านผลผลิต หมายถึง ผลของการวัดผล ประเมินผล กระบวนการบริหารทรัพยากร บังคับนำเข้าต่าง ๆ ได้เป็นคุณภาพด้านบุคลากร ตั้งแต่ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษาและนักเรียน ประสิทธิภาพของงบประมาณ และครุภัณฑ์ของสถานศึกษา และประสิทธิภาพของงานวิชาการ/สารสนเทศ

4. ข้อมูลย้อนกลับ หมายถึง ผลการประเมินติดตามตรวจสอบสถานศึกษาจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ เป็นผลลัพธ์จากภายนอกที่ประเมินสถานศึกษาในด้านบุคคล งบประมาณ ครุภัณฑ์ และวิชาการ/สารสนเทศ เพื่อนำผลมาพัฒนาหรือปรับปรุงแก้ไข คุณภาพระบบการบริหารจัดการของสถานศึกษา

การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

นักวิชาการและหน่วยงานสำคัญได้กล่าวถึงการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ไว้ดังนี้

ความเป็นมาของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

ราชกิจจานุเบกษา (2545 : 38) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่เกี่ยวข้องกับ การดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีดังนี้ มาตรา 6 ได้กำหนดความมุ่งหมายหลักและการจัดการศึกษา ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญาความรู้และ คุณธรรมมีจริยธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข มาตรา 22 แนวทางการจัดการศึกษายังได้ให้ความสำคัญกับทุกคน โดยยึดหลักว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ มาตรา 23 ในการจัดการศึกษา ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ซึ่งเรื่องหนึ่ง ที่ กำหนดให้ดำเนินการ คือ เรื่องความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ทั้งนี้การจัดระบบการเรียนให้คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ผู้เรียนรู้จักประยุกต์ ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ให้รู้จักคิดเป็น ทำเป็น รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ไว้ในทุกวิชา อีกทั้งมีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชน ทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2554 : 131) ได้สรุป การดำเนินงานระบบดูแล ช่วยเหลือนักเรียน แนวคิดเดิมโรงเรียนเป็นผู้จัดให้บริการกับนักเรียนในรูปแบบของงาน ที่ปรึกษาหรืองานแนะแนว แต่ในสภาพปัจจุบันปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเรียนมีความยุ่งยากซับซ้อน มากขึ้น เนื่องจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีได้เปลี่ยนแปลงไปอย่าง

รวดเร็ว ในยุคโลกาภิวัตน์ ส่งผลต่อการปรับตัวของนักเรียน ดังนั้นบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยครูแนะแนวเป็นการเฉพาะหรือครูประจำชั้นจึงไม่สามารถ แก้ปัญหาได้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม จึงได้มีนโยบายการจัดให้มีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนขึ้น โดยบุคลากรทุกคนทุกฝ่ายทั้งของ โรงเรียน ตลอดจนผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2560 : 1, 131) ได้สรุป การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างคน สร้างสังคม และสร้างชาติ เป็นกลไกหลักในการพัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุข ในกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกศตวรรษที่ 21 ประการสำคัญคือการพัฒนาประสิทธิภาพของระบบบริหารจัดการศึกษาเนื่องจากโครงสร้าง และระบบการศึกษายังบริหาร และจัดการภายใต้กฎระเบียบขบถกติกา และแบบแผนการปฏิบัติรูปแบบเดิมส่งผลให้เกิดปัญหา และความไม่คล่องตัวในการบริหารจัดการ และการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา ซึ่งส่งผลกระทบต่อพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนอย่างยิ่ง จึงจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขปัญหาและการพัฒนาระบบการบริหารงานของผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจะส่งผลให้หน่วยงานและสถานศึกษา สามารถบริหารจัดการศึกษาที่แสดงความรับผิดชอบต่อคุณภาพมาตรฐาน ให้แก่ผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลมากขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2565 : 1) ได้สรุป ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีวิธีการ และเครื่องมือการทำงาน ครูประจำชั้น ดำเนินงานเป็นหลักร่วมกับ บุคลากร ทั้งภายในและภายนอก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงกำหนดนโยบาย ให้โรงเรียนจัดให้มีระบบการดูแลช่วยเหลือเพื่อให้นักเรียนทุกคนได้รับการดูแล ช่วยเหลือ พิทักษ์ ปกป้อง ค้ำครอง อย่างรอบด้าน

สรุปได้ว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา เป็นระบบการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ ที่กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและกระทรวงสาธารณสุข โดยกรมสุขภาพจิต ได้ร่วมกันวางรากฐานเพื่อการพัฒนาคุณภาพนักเรียนดังความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการพัฒนานักเรียนให้เติบโตตามความมุ่งหวัง ต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทุกคน โดยเฉพาะบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ซึ่งมีครูที่ปรึกษาเป็นหลักสำคัญในการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อการดูแลช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด

ความหมายของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

นักวิชาการให้ความหมายของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ไว้ดังนี้

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2554 : 131) ได้สรุป กรมสุขภาพจิตและกรมสามัญศึกษา กล่าวว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียน ที่มีวิธีการ ขั้นตอน และเครื่องมือสำหรับครูที่ปรึกษา เพื่อทำงานและประสานความร่วมมือกับครูที่เกี่ยวข้อง หรือบุคคลภายนอก เพื่อให้การดำเนินงานการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนเป็นไปอย่างมีระบบ มีประสิทธิภาพ และเพื่อให้โรงเรียน ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือชุมชน มีการทำงานร่วมกันโดยผ่านกระบวนการทำงานที่ชัดเจน พร้อมด้วยเอกสารหลักฐานการปฏิบัติงานสามารถตรวจสอบ หรือรับการประเมินได้

กรมสุขภาพจิต (2551 : 5) ได้ให้ความหมายระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่าเป็นกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอน พร้อมด้วยวิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินการดังกล่าว และมีการประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับครูที่เกี่ยวข้อง หรือบุคคลภายนอก รวมทั้งการสนับสนุนส่งเสริมจากโรงเรียน ในการดูแลช่วยเหลือ ส่งเสริม ป้องกัน และแก้ไขปัญหา โดยมีวิธีการและเครื่องมือสำหรับครูประจำชั้น หรือครูที่ปรึกษา และบุคลากรที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการดำเนินงานพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และปลอดภัยจากสารเสพติด

สุวรรณ แสงสุริฉาย (2556 : 380) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีเป้าหมายที่สำคัญ คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริม และพัฒนานักเรียนการป้องกันและแก้ไขปัญหา นักเรียน และการส่งต่อนักเรียนที่มีปัญหา ไม่สามารถแก้ไขได้โดยครูที่ปรึกษา ให้มีการส่งต่อบุคคลภายใน เช่น ครูแนะแนว กรณีปัญหาไม่สามารถแก้ไขได้โดยผู้ที่เกี่ยวข้องภายใน โรงเรียน ต้องมีการส่งต่อผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางภายนอกเป็นการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีระบบ และมีส่วนร่วมเพื่อให้ นักเรียนสามารถพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

ณัฐริน เจริญเกียรติบวร (2557 : 55) ให้ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า เป็นกระบวนการทำงานของโรงเรียนที่มีวิธีดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นหลักในการดำเนินงาน และประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน เพื่อส่งเสริม ป้องกัน และแก้ไขปัญหาของนักเรียน ช่วยให้นักเรียนดำรงชีวิตอยู่ในโรงเรียน ครอบครัว และสังคมอย่างมีความสุขตามอัตภาพของตนเอง

ชยาภรณ์ ศฤงคารทวิกุล (2558 : 18) ให้ความหมายของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง การส่งเสริม การป้องกัน และแก้ไขปัญหา โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ภายในและนอกสถานศึกษาเพื่อให้นักเรียนได้รับความปลอดภัยทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

กานต์พิชชาภักดิ์ คนสมบูรณ์ (2562 : 2) ได้ให้ความหมายว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียนเป็นกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอน พร้อมด้วยวิธีการและ เครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน โดยมีครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินการ

ศูนย์เฉพาะกิจคุ้มครองและช่วยเหลือเด็กนักเรียน (2565 : 4) ได้ให้ความหมายระบบ การดูแลช่วยเหลือนักเรียนว่าเป็นกระบวนการดำเนินงานที่มีแบบแผน มีขั้นตอนอย่างชัดเจนใน การส่งเสริม สนับสนุนดูแลช่วยเหลือนักเรียน ให้ประสบความสำเร็จทางการเรียน และให้ได้รับ การพัฒนาศักยภาพอย่างรอบด้าน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

สรุปได้ว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานดูแล ช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอนพร้อมด้วยวิธีการ และเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน มีครูที่ปรึกษา เป็นบุคลากรหลักในการดำเนินการ โดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เพื่อให้ นักเรียนสามารถพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพของแต่ละ บุคคลทั้งด้านร่างกาย และจิตใจ

ความสำคัญของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

นักวิชาการกล่าวถึงความสำคัญของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ไว้ดังนี้

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2551 : 2) ได้ให้ความสำคัญของระบบการดูแล ช่วยเหลือนักเรียนไว้ว่า การดูแลช่วยเหลือนักเรียนจะเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง ที่ช่วยให้ นักเรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานได้ โดยผ่านกระบวนการของการประกันคุณภาพการศึกษา มาตรฐานที่ 1 ที่ให้โรงเรียนมีการบริหารและการจัดการอย่างเป็นระบบ มาตรฐานที่ 4 มีการจัด กิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มาตรฐานที่ 7 ส่งเสริมความสัมพันธ์ และความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรภาครัฐและเอกชนในการ จัด และพัฒนาการศึกษา ดังนั้น ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนจึงเป็นระบบที่สามารถดำเนินการ เพื่อรับการประกันคุณภาพได้ ซึ่งครอบคลุมทั้งด้านปัจจัย ด้านผลผลิต และด้านกระบวนการ

ฉัฐริน เจริญเกียรติบวร (2557 : 58 - 59) ให้ความสำคัญของระบบดูแลไว้ว่า ระบบ การดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีขั้นตอนชัดเจน โดยมีวิธีการและเครื่องมือที่มีมาตรฐาน คุณภาพและมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้ มีครูประจำชั้นเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน ส่งเสริมให้ครูประจำชั้น บุคลากร โรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนหน่วยงาน และองค์กรภายนอกมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้ นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือส่งเสริม และเป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งด้าน ร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา

วรรณภา เย็นมนัส (2557 : 85) กล่าวว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้มีกระบวนการทำงานเป็นระบบ มีความชัดเจนมีการประสานความร่วมมือกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งในและนอกโรงเรียน รวมทั้งมีวิธีการ กิจกรรมและเครื่องมือต่าง ๆ ที่มีคุณภาพในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้ประสบผลสำเร็จในทางปฏิบัติ

ชยาภรณ์ ศฤงคารทวิกุล (2558 : 20) กล่าวว่า การดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีประโยชน์ต่อทุกฝ่าย ตั้งแต่ระดับนักเรียน ครู ผู้บริหาร โรงเรียน ผู้ปกครองชุมชน เขตพื้นที่การศึกษา ไปจนถึงมีประโยชน์ต่อประเทศชาติ โดยเฉพาะประโยชน์ต่อนักเรียนถือว่าได้รับประโยชน์โดยตรง

ศฤงรัตน์ โกพัฒนา และคณะ (2564 : 371 - 387) กล่าวว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีความสำคัญ ต่อการนำมาทำเป็นเครื่องมือในการบริหาร เพื่อส่งเสริมพัฒนาในการช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน

ศุภย์ เฉพาะกิจคุ้มครองและช่วยเหลือเด็กนักเรียน (2565 : 1) กล่าวว่า สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดนโยบายสำคัญให้สถานศึกษาในสังกัดทุกแห่งจัดให้มีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อความยั่งยืนนักเรียนทุกคนจะต้องได้รับการดูแลช่วยเหลือ พิทักษ์ ปกป้อง คุ้มครองอย่างรอบด้านด้วยกระบวนการที่ถูกต้อง เหมาะสมและทันสมัย ได้รับการพัฒนาในทุกมิติ เพื่อให้เป็นคนดี มีความสุข และปลอดภัยในสภาพสังคมปัจจุบัน

สิทธิพงศ์ เจริญพรเศรษฐ์ และคณะ (2565 : 162-177) กล่าวว่า ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีความสำคัญคือเป็นกระบวนการ นวัตกรรม และกลไกในการดูแลนักเรียนให้ทั่วถึงอย่างถูกต้อง เป็นธรรม เพื่อช่วยเหลือ พิทักษ์ ปกป้อง และคุ้มครองนักเรียนอย่างรอบด้าน เพื่อให้ นักเรียน เป็นคนดี มีความสุข ปลอดภัยปรับตัวเข้ากับสังคมได้ ส่งเสริมให้บุคลากรทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนานักเรียนอย่างเต็มตามศักยภาพ ผ่านกระบวนการทำงานที่ชัดเจน มีหลักฐานตรวจสอบได้

สรุปได้ว่า ความสำคัญของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน คือ การดูแลช่วยเหลือนักเรียน ที่ช่วยให้นักเรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานได้ ด้วยกระบวนการดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีขั้นตอนชัดเจน โดยมีวิธีการ และเครื่องมือที่มีมาตรฐาน คุณภาพและมีหลักฐานการทำงานที่ตรวจสอบได้ มีครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษาเป็นบุคลากรหลักในการดำเนินงาน และบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงาน และองค์กรภายนอกมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อดูแลช่วยเหลือ พิทักษ์ ปกป้อง คุ้มครองนักเรียนอย่างรอบด้าน ด้วยกระบวนการที่ถูกต้อง

การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกล่าวถึงแนวทางการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2565 : 3) ได้สรุปไว้ว่า สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนและกำหนดจุดเน้นเพื่อการพัฒนากระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นแนวทางสู่การปฏิบัติ ได้แก่ ปี พ.ศ. 2559 - 2561 เป็นปีแห่งการรักและเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น ปี พ.ศ. 2562 เป็นปีแห่งการรู้จักรัก เข้าใจ ห่วงใย ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ปี พ.ศ. 2563 เป็นปีแห่งการห่วงใยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ดูแลช่วยเหลือนักเรียน และความปลอดภัยในโรงเรียน ปี พ.ศ. 2564 เป็นปีแห่งการรัก เข้าใจ ห่วงใย ปลอดภัย และให้โอกาส ปี พ.ศ. 2565 เป็นปีแห่งการดูแลช่วยเหลือและคุ้มครองนักเรียนให้ได้รับ โอกาสทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมและมีคุณภาพ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ มาตรการ และจุดเน้นในการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยมอบหมายให้ศูนย์เฉพาะกิจคุ้มครองและช่วยเหลือเด็กนักเรียน ดำเนินการขับเคลื่อนการดำเนินงาน โดยคำนึงถึงสิทธิ ของนักเรียนให้ได้รับ โอกาสทางการศึกษารูปแบบที่เหมาะสม พัฒนานุเคราะห์ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา ให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการหนึ่งในเชิงการบริหารที่สำคัญ สถานศึกษาทุกแห่งต้องดำเนินงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยมีขั้นตอนสำคัญ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
2. การคัดกรองนักเรียน
3. การส่งเสริมพัฒนานักเรียน
4. การป้องกันและแก้ไขปัญหา
5. การส่งต่อ

แต่ละองค์ประกอบของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนดังกล่าว มีการจัดการที่แตกต่างกันไป แต่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องต่อกัน เพื่อการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

กรมสุขภาพจิต (2551 : 10 - 15) ได้สรุปไว้ว่า ด้วยความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคน ที่มีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตที่ไม่เหมือนกัน หล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมหลากหลายรูปแบบ ทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้นการรู้ข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะช่วยให้

ครูที่ปรึกษามีความเข้าใจนักเรียนมากขึ้น สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อการคัดกรองนักเรียน เป็นประโยชน์ในการส่งเสริม การป้องกันและแก้ไขปัญหาให้นักเรียนได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์มิใช่การใช้ความรู้สึกหรือการคาดเดา โดยเฉพาะในการแก้ไขปัญหาให้นักเรียน ซึ่งจะทำให้ไม่เกิดข้อผิดพลาดต่อการช่วยเหลือนักเรียน หรือเกิดได้น้อยที่สุด ครูที่ปรึกษาควรมีชุดข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับนักเรียน คือ 1) ด้านความสามารถ 2) ด้านสุขภาพกาย และจิตใจ 3) ด้านพฤติกรรม 4) ด้านครอบครัว 5) ด้านสังคม 6) ด้านอื่น ๆ ที่ครูพบเพิ่มเติม ซึ่งมีความสำคัญหรือเกี่ยวข้องกับดูแลช่วยเหลือนักเรียน วิธีการและเครื่องมือในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ครูที่ปรึกษาควรรู้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลนักเรียนที่ครอบคลุมทั้งด้าน ความสามารถ ด้านสุขภาพ และด้านครอบครัว ที่สำคัญคือ

1. ระเบียบสะสม (ป.พ6/ป.พ8) ระเบียบสะสมเป็นเครื่องมือในรูปแบบของเอกสาร เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียน โดยนักเรียนเป็นผู้กรอกข้อมูล และครูที่ปรึกษานำ ข้อมูลเหล่านั้นมาศึกษาพิจารณา ทำความรู้จักนักเรียนเบื้องต้น หากข้อมูลไม่เพียงพอ หรือมี ข้อสังเกตบางประการ ก็ควรหาข้อมูลเพิ่มเติมด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การสอบถามจากนักเรียน โดยตรง การสอบถามจากครูอื่น ๆ หรือเพื่อน ๆ ของนักเรียน เป็นต้น รวมทั้งการใช้เครื่องมือ ทดสอบต่าง ๆ หากครูที่ปรึกษาดำเนินการได้

ระเบียบสะสม เป็นข้อมูลส่วนตัวของนักเรียน จึงต้องเป็นความลับและเก็บไว้อย่างดี มิให้ ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องหรือเด็กอื่น ๆ มารื้อค้นได้ หากเป็นไปได้ควรเก็บไว้กับครูที่ปรึกษา/ครูประจำชั้น และมีผู้เก็บระเบียบสะสมให้เรียบร้อย ระเบียบสะสม ควรเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างต่อเนื่อง อย่างน้อย 3 ปีการศึกษา หรือ 6 ปีการศึกษา และส่งต่อระเบียบ ไปยังครูที่ปรึกษา/ครูประจำชั้น คนใหม่ ในปีการศึกษาต่อไป หรืออาจจัด ครูที่ปรึกษา/ครูประจำชั้น ตามดูแลนักเรียนอย่างต่อเนื่อง จนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

2. แบบประเมินพฤติกรรมเด็ก แบบประเมินจุดแข็งและจุดอ่อน (SDQ) โรงเรียนอาจนำ เครื่องมืออื่นมาใช้แทนก็ได้ แบบประเมินจุดแข็งและจุดอ่อน ไม่ได้เป็นแบบวัด หรือแบบทดสอบ แต่เป็นเครื่องมือสำหรับการคัดกรองนักเรียน ด้านพฤติกรรม การปรับตัว ที่มีผลเกี่ยวข้องกับ สภาพจิต ซึ่งจะช่วยให้ครูที่ปรึกษามีแนวทางการพิจารณานักเรียนด้านสุขภาพจิตมากขึ้น แบบประเมินจุดแข็งและจุดอ่อน เป็นเครื่องมือ ที่กรมสุขภาพจิตเป็นผู้จัดทำขึ้น แบบประเมิน จุดแข็งและจุดอ่อน มี 3 ชุด คือ ชุดที่ครูเป็นผู้ประเมินเด็กชุดที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง เป็นผู้ประเมินเด็ก และชุดที่เด็กประเมินตนเอง ทั้ง 3 ชุด มีเนื้อหาและจำนวนข้อ 25 ข้อเท่ากัน ทางโรงเรียนอาจ เลือกรุ่นชุดที่นักเรียนประเมินตนเองชุดเดียว หรือใช้ควบคู่กับชุด ที่ครูเป็นผู้ประเมินเพื่อ ความแม่นยำยิ่งขึ้น โดยระยะเวลาที่ประเมินไม่ควรห่างจากนักเรียนประเมินเองเกิน 1 เดือน

ซึ่งหากเป็นไปได้ควรใช้แบบประเมินทั้ง 3 ชุด พร้อมกันเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของผลที่ออกมา

3. วิธีการและเครื่องมืออื่น ๆ การสัมภาษณ์นักเรียน การศึกษาจากเพิ่มสะสมผลงาน การเยี่ยมบ้าน การศึกษาข้อมูลจากแบบบันทึกการตรวจสอบสุขภาพด้วยตนเอง ซึ่งจัดทำโดยกรมอนามัย ในกรณีที่ข้อมูลของนักเรียนจากระเบียนสะสม และแบบประเมินจุดแข็งจุดอ่อนไม่พอเพียงหรือ เกิดกรณีที่จำเป็นต้องมีข้อมูลเพิ่มเติม ครูที่ปรึกษา/ครูประจำชั้นก็อาจใช้วิธีการและเครื่องมืออื่น ๆ เพิ่มเติม

ณัฐริน เจริญเกียรติบวร (2557 : 79) กล่าวว่า การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล หมายถึง การศึกษาและรวบรวม ข้อมูลนักเรียนเกี่ยวกับการเรียน สุขภาพ ครอบครัวยุติธรรมและด้านอื่น ๆ ด้วยวิธีการและเครื่องมือที่เหมาะสม

ชยาภรณ์ ศฤงคารทวีกุล (2558 : 24) กล่าวว่า การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตัวนักเรียนให้ได้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ในการให้ความช่วยเหลือ มีวิธีการ หรือเครื่องมือหลายอย่าง อาทิ การสังเกต สัมภาษณ์ การเยี่ยมบ้าน ศึกษาข้อมูล ทดสอบ ฯลฯ การเลือกใช้เครื่องมือให้พิจารณาตามความเหมาะสม เพื่อที่จะสามารถรู้จักนักเรียนแต่ละคน ได้ชัดเจน

ปรมาภรณ์ สนธิ และพิมลพรรณ เพชรสมบัติ (2562 : 54) กล่าวว่า ครูประจำชั้นประเมินความสามารถพิเศษของนักเรียนขณะเรียนหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ บันทึกในแบบบันทึกข้อมูลนักเรียนหรือระเบียนสะสม เยี่ยมบ้านนักเรียน บันทึกผลการเยี่ยมบ้าน ทดสอบการเรียนการสอน โดยใช้แบบทดสอบตามกลุ่มสาระ แบบวัดพหุปัญญาด้านต่าง ๆ ของนักเรียน

ปิยะพร ป้อมเกษตร์ และคณะ (2564 : 7) กล่าวว่า การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล หมายถึง การรวบรวมและรับทราบข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน ได้แก่ด้านความสามารถ ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว และด้านอื่น ๆ เพื่อเป็นประโยชน์ในการส่งเสริม การป้องกัน และแก้ไขปัญหาของนักเรียนได้อย่างทุกทาง

สกุรัตน์ โกพัฒนา และคณะ (2564 : 380) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล คือ การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน เป็นรายบุคคล ในทุกด้านอย่างครอบคลุมของครู โดยจะต้องสอดคล้องกับงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในเรื่องของเกณฑ์การประเมิน ศึกษาข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล วิเคราะห์และสรุปข้อมูล ใช้ข้อมูลในการส่งเสริม พัฒนา ช่วยเหลือนักเรียน ด้วยการเลือกรูปแบบวิธีสังเกต สัมภาษณ์ หรือประเมินพฤติกรรม

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 35 (2565 : 20) ได้ให้ความหมายว่า การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล นักเรียนแต่ละคนมีพื้นฐานความเป็นมาของชีวิตที่ไม่เหมือนกัน

หล่อหลอมให้เกิดพฤติกรรมหลากหลายรูปแบบ ทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังนั้น การรู้ข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะช่วยให้ครูที่ปรึกษามีความเข้าใจนักเรียนมากขึ้น สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อการคัดกรองนักเรียนเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมพัฒนาการป้องกัน แก้ไข และช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์มิใช่การใช้ความรู้สึกหรือการคาดเดา โดยเฉพาะในการแก้ไขปัญหาที่นักเรียน ซึ่งจะทำให้ไม่เกิดผิดพลาดต่อการช่วยเหลือนักเรียนหรือเกิดได้น้อยที่สุด

สรุปได้ว่า สถานศึกษาดำเนินการรวบรวม และรับทราบข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนในด้านความสามารถ ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว และด้านอื่น ๆ อย่างครอบคลุม สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อการคัดกรองนักเรียน เป็นประโยชน์ในการส่งเสริม การป้องกันและแก้ไขปัญหาที่นักเรียนได้อย่างถูกต้อง

2. การคัดกรองนักเรียน

กรมสุขภาพจิต (2551 : 10) ได้สรุปไว้ว่า การคัดกรองนักเรียน เป็นการพิจารณาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน เพื่อการจัดกลุ่มนักเรียน เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มปกติ คือ นักเรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียน อยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง คือ นักเรียนที่จัดอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มเสี่ยงตามเกณฑ์คัดกรองของโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนต้องให้การป้องกันและแก้ไข กลุ่มมีปัญหา คือ นักเรียนที่จัดอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มที่มีปัญหาตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนต้องช่วยเหลือและแก้ปัญหาตามแต่กรณี การจัดกลุ่มนักเรียนมีประโยชน์ต่อครูที่ปรึกษา ครูประจำชั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องในการหาวิธีการ เพื่อส่งเสริมพัฒนาและหาวิธีการเพื่อดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้อง แก้ปัญหาได้ตรงปัญหา มีความรวดเร็วในการแก้ปัญหาเพราะมีข้อมูลของนักเรียนในด้านต่าง ๆ ซึ่งถ้าหากครูที่ปรึกษา ครูประจำชั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ได้คัดกรองนักเรียน เพื่อการจัดกลุ่มแล้ว เป้าหมายเพื่อการแก้ปัญหานักเรียนจะไม่ชัดเจนจะมีความล่าช้า ในการช่วยเหลือ เพราะบางกรณีจำเป็นต้องแก้ไขโดยเร่งด่วน

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2554 : 14-17) ได้สรุปไว้ว่า การคัดกรองเป็นการพิจารณาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียน เพื่อการจัดกลุ่มนักเรียน อาจนิยามกลุ่มได้ 4 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มปกติ คือ นักเรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียนแล้ว อยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มปกติ ซึ่งควรได้รับการส่งเสริมภูมิคุ้มกัน และการส่งเสริมพัฒนา
2. กลุ่มเสี่ยง มีปัญหา คือ นักเรียนที่อยู่ในเกณฑ์กลุ่มเสี่ยง มีปัญหาตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนต้องให้การช่วยเหลือ ป้องกันหรือแก้ไขปัญหาตามกรณีการจัดกลุ่มนักเรียนนี้จะช่วยให้การดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้อง แก้ไขปัญหาให้ตรงกับปัญหาและมีความรวดเร็วในการแก้ไขปัญหา

3. กลุ่มมีปัญหา คือ นักเรียนที่จัดอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มมีปัญหาตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียนซึ่งโรงเรียนต้องช่วยเหลือและแก้ปัญหาโดยเร่งด่วน

4. กลุ่มพิเศษ คือ นักเรียนที่มีความสามารถพิเศษ มีความเป็นอัจฉริยะ แสดงออกซึ่งความสามารถอันโดดเด่นด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน อย่างเป็นที่ประจักษ์เมื่อเทียบกับผู้มีอายุในระดับเดียวกันภายใต้สภาพแวดล้อมเดียวกัน ซึ่งโรงเรียนต้องให้การส่งเสริมนักเรียนได้พัฒนาศักยภาพความสามารถพิเศษนั้นจนถึงขั้นสูงสุด

ณัฐริน เจริญเกียรติบรร (2557 : 88) กล่าวว่า การคัดกรองเป็นกิจกรรมในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ที่ครูที่ปรึกษาต้องทำอย่างรอบคอบ และควรกำหนดช่วงเวลาของข้อมูลการคัดกรอง หากข้อมูลต่าง ๆ ของนักเรียนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ควรทบทวนข้อมูลการคัดกรองใหม่ และควรใช้ข้อมูลจากหลายชุดเพื่อความเที่ยงตรงในการคัดกรองนักเรียน เพราะเด็กที่มีความต้องการพิเศษมีอยู่ในเด็กทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ เด็กที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย เด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ เด็กที่มีปัญหาทางอารมณ์และพฤติกรรม เด็กออทิสติก เด็กอัจฉริยะ และเด็กประเภทอื่น ๆ เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์คัดกรองนักเรียนนั้น ให้อยู่ในดุลยพินิจของครูที่ปรึกษา โดยใช้เกณฑ์การคัดกรองนักเรียนของโรงเรียนเป็นหลัก

ชยาภรณ์ ศฤงคารทวิกุล (2558 : 26) กล่าวสรุปไว้ว่า การคัดกรองนักเรียนเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด ที่ได้จากการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล แล้วนำผลมาจำแนกคัดกรองนักเรียน สถานศึกษาควรมีการประชุมครู กำหนดเกณฑ์การคัดกรอง เพื่อจัดกลุ่มนักเรียนร่วมกันให้เป็นที่ยอมรับของครู และสอดคล้องกับสภาพความจริง สถานศึกษาจะต้องจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริม และพัฒนาเด็กตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

ปรมาภรณ์ สันธิ และพิมลพรรณ เพชรสมบัติ (2562 : 54) กล่าวว่า การคัดกรองนักเรียนเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ การเยี่ยมบ้าน การสอบถามบุคคลรอบข้าง เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลได้ตามต้องการแล้วดำเนินการคัดแยกการคัดกรองนักเรียนเป็นรายชั้นเรียน จำแนกนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา ด้านการเรียน แบ่งเป็น 3 กลุ่มเช่นเดียวกัน คือ นักเรียนกลุ่มเก่ง นักเรียนกลุ่มปานกลาง และนักเรียนกลุ่มอ่อน นำข้อมูลที่ได้มาบันทึกและสรุปผลข้อมูล

ปิยะพร ป้อมเกษตร์ และคณะ (2564 : 7) กล่าวว่า การคัดกรองนักเรียน หมายถึง การพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับตัวนักเรียนเพื่อจัดกลุ่มนักเรียนเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มปกติ คือ นักเรียนที่ได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียนแล้วอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่ม

ปกติ และ 2) กลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา คือ นักเรียนที่จัดอยู่ในเกณฑ์ของกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา ตามเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียนซึ่งโรงเรียนจะต้องให้การช่วยเหลือ ป้องกันหรือแก้ไขปัญหาดังกล่าว

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัชฌิมศึกษา เขต 35 (2565 : 26) ได้ให้ความหมายว่าการคัดกรองนักเรียน เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล แล้วนำผลที่ได้มาจำแนกตามเกณฑ์การคัดกรองที่สถานศึกษาได้จัดทำขึ้น สถานศึกษาควรมีการประชุมครู กำหนดเกณฑ์การคัดกรอง เพื่อจัดกลุ่มนักเรียนร่วมกัน ให้เป็นที่ยอมรับของครูในสถานศึกษา และสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง รวมทั้งให้มีการกำหนดเกณฑ์ว่าความรุนแรงหรือความถี่เท่าไรจึงจัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหา การคัดกรองนักเรียน จะแบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา

สรุปได้ว่า สถานศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลของนักเรียนจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการเยี่ยมบ้าน นำข้อมูลมาวิเคราะห์ คัดกรองนักเรียนเป็นรายชั้นเรียนจำแนกนักเรียนออกเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหา และกลุ่มพิเศษ ในทุกปีการศึกษา และมีข้อมูลเป็นปัจจุบัน

3. การส่งเสริมพัฒนา

กรมสุขภาพจิต (2551 : 19) ได้สรุปไว้ว่า การส่งเสริมนักเรียน เป็นการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลของ ครูประจำชั้น ไม่ว่าจะเป็นักเรียนกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยงและกลุ่มที่มีปัญหาให้มีคุณภาพมากขึ้น มีความภาคภูมิใจในตนเองในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติกลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยงมีปัญหา และเป็นการช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยงกลุ่มมีปัญหา กลับมาเป็นนักเรียนกลุ่มปกติ และมีคุณภาพตามที่โรงเรียนหรือชุมชนคาดหวัง

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2554 : 18) ได้สรุปไว้ว่า การพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน เป็นการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคน ไม่ว่าจะเป็นักเรียนกลุ่มปกติ หรือกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา กลุ่มความสามารถพิเศษ ให้มีคุณภาพมากขึ้น ได้พัฒนาเต็มศักยภาพ มีความภาคภูมิใจในตนเองในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติ และกลุ่มพิเศษกลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา และเป็นการช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหา กลับมาเป็นนักเรียนกลุ่มปกติ และมีคุณภาพ ตามมาตรฐานที่โรงเรียนหรือชุมชนคาดหวัง การส่งเสริมพัฒนานักเรียนมีหลายวิธีที่โรงเรียนสามารถพิจารณาดำเนินการได้ แต่มีกิจกรรมหลักสำคัญที่โรงเรียนต้องดำเนินการ คือ 1) การจัดกิจกรรมโฮมรูม 2) การเยี่ยมบ้าน 3) การจัดประชุมผู้ปกครอง 4) การจัดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะการดำรงชีวิตและกิจกรรมพัฒนานักเรียน

ฉัฐริน เจริญเกียรติบวร (2557 : 89) กล่าวว่า การส่งเสริมและการพัฒนาความสำคัญ และวิธีการส่งเสริม และพัฒนานักเรียน เป็นการส่งเสริม และสนับสนุนให้นักเรียนทุกคน

ที่อยู่ในความดูแลของครูที่ปรึกษา ไม่ว่าจะเป็นนักเรียนกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มที่มีปัญหา ให้มีคุณภาพมากขึ้น มีความภาคภูมิใจตนเอง ในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยป้องกันไม่ให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติกลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยง หรือมีปัญหา และเป็นการช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยงมีปัญหา กลับมาเป็นนักเรียนกลุ่มปกติและมีคุณภาพ ตามที่โรงเรียนและชุมชนคาดหวังต่อไป การส่งเสริมนักเรียน มีหลายวิธีที่โรงเรียนสามารถพิจารณาดำเนินการได้ แต่มีกิจกรรมหลักสำคัญที่โรงเรียนต้องดำเนินการ คือ การจัดกิจกรรมโฮมรูม การจัดกิจกรรมประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และโครงการพิเศษอื่น ๆ

ขยาภรณ์ ศฤงคารทวิกุล (2558 : 27) กล่าวว่าสรุปไว้ว่า การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน เป็นการสนับสนุนให้นักเรียนเกิดความภูมิใจในตนเอง ซึ่งจะช่วยป้องกันไม่ให้นักเรียนในกลุ่มปกติกลายเป็นกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหา และเป็นการช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยงมีปัญหาคลับมา มีพฤติกรรมดีขึ้นตามต้องการของสถานศึกษาและชุมชน สิ่งสำคัญที่ครูที่ปรึกษาต้องตระหนักในการจัดกิจกรรมประชุม คือ ต้องมีการเตรียมข้อมูลนักเรียนแต่ละคนให้ชัดเจน และในการสื่อสารกับผู้ปกครองจะต้องระมัดระวังคำพูดที่ก่อให้เกิดความรู้สึกทางลบ การแจ้งข้อบกพร่องของนักเรียนควรเป็นการพูดที่แสดงถึงความเข้าใจในตัวนักเรียน แสดงถึงความห่วงใยใส่ใจของครูที่มีต่อนักเรียนทุกคน และอาศัยกิจกรรมที่จะนำไปสู่ผู้ปกครองตระหนักในความรับผิดชอบ และต้องการปรับปรุงหรือแก้ไขในส่วนที่บกพร่องของนักเรียนในการจัดการประชุมทุกครั้ง ครูที่ปรึกษาต้องบันทึกหลักฐานการประชุมแต่ละครั้ง เพื่อเป็นหลักฐานเป็นข้อมูลสำหรับการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และเป็นข้อมูลสำหรับการจัดการประชุม ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครองในครั้งต่อไป

ปรมาภรณ์ สนธิ และพิมลพรรณ เพชรสมบัติ (2562 : 54-55) กล่าวว่า ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน คือ การส่งเสริมความสามารถสำหรับนักเรียนทุกกลุ่ม กลุ่มนักเรียนเก่งจัดให้เป็นผู้ช่วยครู จัดเวทีให้นักเรียนได้แสดงออก เช่น โครงการเปิดด้านวิชาการ หรือจัดกิจกรรมพิเศษ เพื่อฝึกให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ เกิดแรงบันดาลใจ และค้นพบความชอบของตนเองได้ จัดเป็นนักเรียนที่ควรได้รับการส่งเสริม นักเรียนกลุ่มที่ควรได้รับการพัฒนา คือ นักเรียนกลุ่มอ่อน คณะครูจัดการเรียนการสอนเป็นรายบุคคล เพื่อพัฒนาทั้งความรู้ทางวิชาการ และการสร้างแรงบันดาลใจ

ปิยะพร ป้อมเกษตร์ และคณะ (2564 : 1-13) กล่าวว่า การพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน หมายถึง การสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลของครูที่ปรึกษาให้มีคุณภาพมากขึ้น มีความภาคภูมิใจในตนเองในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติกลายเป็น

กลุ่มเสี่ยงหรือมีปัญหา และเป็นการช่วยเหลือให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยงหรือมีปัญหากลับมาเป็นนักเรียนกลุ่มปกติ และมีคุณภาพตามที่โรงเรียนหรือชุมชนคาดหวัง

นักพนธ์ ดิศเจริญ (2565 : 329) กล่าวว่า การส่งเสริมและพัฒนา เป็นการสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ มีความภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งจะช่วยป้องกันมิให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติกลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยง หรือกลุ่มมีปัญหา และเป็นการช่วยให้นักเรียนกลุ่มเสี่ยงมีปัญหากลับมามีพฤติกรรมดีขึ้น ตามที่สถานศึกษาหรือชุมชนคาดหวัง สามารถปรับปรุงพฤติกรรมให้เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคมให้ได้ ซึ่งวิธีการส่งเสริมและพัฒนานักเรียนสามารถทำได้หลายวิธีการ แต่วิธีการที่สำคัญที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการมี 2 กิจกรรมหลัก คือ การจัดกิจกรรมโฮมรูม และการจัดประชุมผู้ปกครองนักเรียนเป็นรายชั้นเรียน

สรุปได้ว่า สถานศึกษาดำเนินการกำกับ ดูแล นักเรียนทุกคน ให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น โดยจัดให้อยู่ในความดูแล สนับสนุน แนะนำ และให้คำปรึกษาของครูประจำชั้น ไม่ว่าจะเป็นนักเรียนกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง กลุ่มที่มีปัญหา และกลุ่มพิเศษ ด้วยวิธีการหลัก คือ การจัดกิจกรรมโฮมรูม การจัดประชุมผู้ปกครอง การเยี่ยมบ้าน การจัดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะการดำรงชีวิตและกิจกรรมพัฒนานักเรียน

4. การป้องกันและแก้ไขปัญหา

กรมสุขภาพจิต (2551 : 23) ได้สรุปไว้ว่า ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษา ครูประจำชั้น และผู้ที่เกี่ยวข้องควรให้ความเอาใจใส่กับนักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน แต่สำหรับนักเรียน กลุ่มเสี่ยง หรือมีปัญหานั้น จำเป็นอย่างมากที่จะต้องให้ความดูแล และเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด และหาวิธีการช่วยเหลือป้องกัน โดยไม่ปล่อยปละละเลยนักเรียนจนกลายเป็นปัญหาของสังคม ในการช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษา ครูประจำชั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องควรให้ความเอาใจใส่กับนักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน แต่สำหรับนักเรียนกลุ่มที่มีปัญหานั้น จำเป็นอย่างมากที่จะต้องให้ความดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดและหาวิธีการช่วยเหลือเพื่อแก้ไขปัญหา โดยไม่ปล่อยปละละเลยนักเรียนจนกลายเป็นปัญหาของสังคม การแก้ไขปัญหานักเรียน จึงเป็นภาระงานที่ยิ่งใหญ่และมีคุณค่าอย่างมากในการพัฒนาให้นักเรียนเติบโต เป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคมต่อไป

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2554 : 22) ได้สรุปไว้ว่า การป้องกันและแก้ไข ปัญหา ในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูควรให้ความเอาใจใส่กับนักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน แต่สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/มีปัญหานั้น จำเป็นอย่างมากที่ต้องให้ความดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด และหาวิธีการช่วยเหลือทั้งการป้องกัน และการแก้ไขปัญหา โดยไม่ปล่อยปละละเลยนักเรียนจนกลายเป็นปัญหาของสังคม การสร้างภูมิคุ้มกัน การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน จึงเป็นภาระงานที่ยิ่งใหญ่และมีคุณค่าอย่างมากในการพัฒนาให้นักเรียนเติบโตเป็นบุคคลที่มี

คุณภาพของสังคม ซึ่งการป้องกันและการแก้ไขปัญหาก็กับนักเรียนนั้น มีหลายเทคนิค วิธีการ แต่สิ่งที่ครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษา จำเป็นต้องดำเนินการมีอย่างน้อย 2 ประการ คือ การให้คำปรึกษาเบื้องต้น และการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

ฉัฐริน เจริญเกียรติบวร (2557 : 93) กล่าวว่า การป้องกันและการแก้ไขปัญหาคือเป็นการปฏิบัติการที่มีความสำคัญโดยมีวิธีการและเครื่องมือ เพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาคือ การดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษาควรให้ความสำคัญ และเอาใจใส่กับนักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน แต่สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยง และกลุ่มที่มีปัญหานั้นจำเป็นต้องให้ความสำคัญเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด และหาวิธีการช่วยเหลือ ทั้งการป้องกัน และการแก้ไขปัญหาคือของนักเรียนจึงเป็นภาระงานที่ยิ่งใหญ่ มีคุณค่าอย่างมากในการพัฒนาให้นักเรียนเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคมต่อไป

ชยาภรณ์ ศฤงคารทวิกุล (2558 : 29) กล่าวสรุปไว้ว่า การช่วยเหลือแก้ไขปัญหาคือของนักเรียน ครูที่ปรึกษาต้องพิจารณาสาเหตุของปัญหาให้ครบถ้วน และหาวิธีการช่วยเหลือให้เหมาะสมกับสาเหตุนั้น ปัญหาที่เหมือนกันของนักเรียนไม่จำเป็นต้องเกิดจากสาเหตุที่เหมือนกัน วิธีการช่วยเหลือที่ประสบความสำเร็จกับนักเรียนคนหนึ่ง อาจไม่เหมาะสมกับนักเรียนอีกคนหนึ่ง เนื่องจากความแตกต่างของบุคคล ดังนั้นการช่วยเหลือ หรือแก้ปัญหาคือของนักเรียน โดยเฉพาะการให้คำแนะนำปรึกษา จึงไม่มีสูตรการช่วยเหลือที่ตายตัวเพียงแต่ มีแนวทาง กระบวนการ หรือทักษะการช่วยเหลือที่ครูที่ปรึกษาแต่ละคน สามารถเรียนรู้ ฝึกฝนเพื่อนำไปใช้ ให้เหมาะสมกับแต่ละปัญหาในนักเรียนแต่ละคนได้

ปรมาภรณ์ สนธิ และพิมลพรรณ เพชรสมบัติ (2562 : 55) กล่าวว่า ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาคือ ครูประจำชั้นใช้กิจกรรมโฮมรูม เชิญบ้านนักเรียน ในการสอบถามข้อมูลของนักเรียนจากผู้ปกครอง ขอความร่วมมือจากคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน ผู้ปกครองในการแก้ไขปัญหา ป้องกันดูแลนักเรียนที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา ตลอดจนร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ จัดกิจกรรมเพื่อช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาคือของนักเรียน

ปิยะพร บ่อมเกษตร์ และคณะ (2564 : 8) กล่าวว่า การป้องกันและแก้ไขปัญหาคือ หมายถึงความเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิดและหาวิธีการช่วยเหลือที่หลากหลาย เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาคือของนักเรียน

นัฐพันธ์ ดิศเจริญ (2565 : 329) กล่าวว่า การป้องกันช่วยเหลือและแก้ไขในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูควรให้ความสำคัญเอาใจใส่กับนักเรียนทุกคนเท่าเทียมกัน แต่สำหรับนักเรียนกลุ่มเสี่ยงนั้น จำเป็นอย่างมากที่ต้องให้ความสำคัญเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดเป็นพิเศษ และหาวิธีการช่วยเหลือ รวมทั้งการป้องกันและแก้ไขปัญหาคือ โดยไม่ปล่อยปละละเลยนักเรียนจนกลายเป็น

ปัญหาของสังคม การป้องกันและแก้ไขปัญหให้กับนักเรียนมีวิธีการหลัก ดังนี้ 1) การให้การปรึกษาเบื้องต้น 2) การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา และ 3) การติดตามดูแลช่วยเหลือ

สรุปได้ว่า สถานศึกษาดำเนินการช่วยเหลือ เอาใจใส่ดูแลนักเรียนอย่างใกล้ชิดและหาวิธีการที่หลากหลายเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน โดยไม่ปล่อยปละละเลยนักเรียนจนกลายเป็นปัญหาของสังคม ครูที่ปรึกษามีความพร้อมในการให้คำปรึกษาเบื้องต้นด้วยความรู้สึกที่ดีต่อนักเรียน มีการจัดกิจกรรมป้องกัน และแก้ไขปัญหา ติดตามดูแลช่วยเหลือนักเรียนในด้านร่างกายและจิตใจ การเรียน สุขภาพ ครอบครั้ว การพนันและสารเสพติด และหนีเรียน

5. การส่งต่อ

กรมสุขภาพจิต (2551 : 31-32) กล่าวว่า ในการแก้ไขปัญหานักเรียน โดยครูที่ปรึกษาตามกระบวนการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน อาจมีบางกรณีที่มีปัญหาที่มีความยากต่อการแก้ไขช่วยเหลือ หรือแก้ไขช่วยเหลือแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้น ก็ควรดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่อไป เพื่อให้ปัญหาของนักเรียนได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกต้องและรวดเร็วขึ้น การส่งต่อ แบ่งเป็น 2 แบบ คือ 1) การส่งต่อภายใน ครูประจำชั้นส่งต่อไปยังครูที่สามารถให้การแก้ไข ช่วยเหลือนักเรียนได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหา เช่น ครูแนะแนว ครูพยาบาล/ครูอนามัย ครูประจำวิชาหรือฝ่ายปกครอง 2) การส่งต่อภายนอกครูแนะแนว หรือฝ่ายปกครองเป็นผู้ดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอก เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กตามหน่วยงานต่าง ๆ สำหรับการส่งต่อภายใน หากการแก้ไขช่วยเหลือปัญหาที่ยากต่อการช่วยเหลือของครูประจำชั้นครูที่ปรึกษา/ผู้ที่เกี่ยวข้องให้ส่งต่อไปยังครูแนะแนวหรือฝ่ายปกครอง เพื่อแก้ปัญหาเกี่ยวกับจิตใจ ความรู้สึกปัญหาพฤติกรรมที่ซับซ้อนหรือรุนแรง การรับต่อต้องมีการแก้ไข ช่วยเหลืออย่างเป็นระบบ และประสานการทำงานกับผู้เกี่ยวข้องเพื่อการช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพ

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2554 : 26) กล่าวว่า การส่งต่อ ในการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน โดยครูที่ปรึกษา อาจมีกรณีที่บางปัญหาที่มีความยากต่อการช่วยเหลือหรือช่วยเหลือแล้วนักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้น ก็ควรดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่อไป เพื่อให้ปัญหา ของนักเรียนได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกต้องและรวดเร็วขึ้น หากปล่อยให้ เป็นบทบาทหน้าที่ของครูที่ปรึกษา หรือครูคนใดคนหนึ่งเพียงลำพังความยุ่งยากของปัญหาอาจมีมากขึ้น หรือลุกลามกลายเป็นปัญหาใหญ่โตจนยากต่อการแก้ไข ซึ่งครูประจำชั้น/ครูที่ปรึกษาสามารถดำเนินการ ได้ตั้งแต่กระบวนการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล หรือการคัดกรองนักเรียน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหาในแต่ละกรณี การส่งต่อแบ่งเป็น 2 แบบ คือ 1) การส่งต่อภายใน คือ

ครูที่ปรึกษาส่งต่อไปยังครูที่สามารถให้การช่วยเหลือนักเรียนได้ แต่ก็ขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหา เช่น นักเรียนมีปัญหาด้านสุขภาพ จะส่งต่อ ครูพยาบาล นักเรียนมีปัญหาด้านพฤติกรรม จะส่งต่อครู ฝ่ายปกครอง 2) การส่งต่อภายนอก เช่น ปัญหาเกี่ยวกับจิตใจความรู้สึก ปัญหาพฤติกรรมที่ซับซ้อน หรือรุนแรง อาจจะต้องพบจิตแพทย์เพื่อช่วยเหลือนักเรียนให้ดีขึ้นต่อไป ครูที่รับต่อต้องมีการช่วยเหลืออย่างเป็นระบบ และประสานการทำงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การช่วยเหลือที่มีประสิทธิภาพ หากเกิดกรณีที่ยากต่อการช่วยเหลือก็ต้องส่งต่อผู้เชี่ยวชาญต่อไป

ณัฐริน เจริญเกียรติบวร (2557 : 95) กล่าวว่า การส่งต่อเป็นการดำเนินการในระบบ การดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยการที่ครูประจำชั้น หรือครูที่ปรึกษาพบว่าปัญหาของนักเรียนบางคน ไม่สามารถแก้ไขได้ จึงมีความจำเป็นที่ต้องมีการส่งต่อไปยังครูผู้เกี่ยวข้องในโรงเรียน หรือผู้มีความเชี่ยวชาญภายนอกคนอื่น ๆ เช่น ครูแนะแนว ครูประจำวิชา หากปล่อยให้เป็นบทบาทหน้าที่ ของครู คนใดคนหนึ่งเท่านั้น ความยุ่งยากของปัญหาอาจมีมากขึ้นหรือลุกลามกลายเป็นปัญหา ใหญ่โต จนยากต่อการแก้ไข การส่งต่อแบ่งเป็น 2 ประเภทดังนี้ 1) การส่งต่อภายใน ครูที่ปรึกษาส่ง ต่อไปยังครูที่สามารถให้การช่วยเหลือนักเรียนได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะปัญหา เช่น ส่งต่อครู แนะแนว ครูพยาบาล ครูประจำวิชาหรือฝ่ายปกครอง เป็นต้น 2) การส่งต่อภายนอก ครูแนะแนว หรือฝ่ายปกครองเป็นผู้ดำเนินการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอก

ชยาภรณ์ ศฤงคารทวิกุล (2558 : 30) กล่าวสรุปไว้ว่า การส่งต่อนักเรียนเป็นการช่วยเหลือ นักเรียน ในกรณีที่โรงเรียนไม่สามารถดำเนินการเองได้ จึงต้องมีกระบวนการในการส่งต่อไปยัง ผู้เชี่ยวชาญภายนอกเพื่อช่วยในการบำบัดรักษาต่อไป ความสำเร็จในการช่วยเหลือนักเรียน เกิดจากความร่วมมือร่วมใจของนักเรียน ครูทุกฝ่าย และการสนับสนุนอย่างดียิ่งจากผู้ปกครอง

ปรมาภรณ์ สนธิ และพิมลพรรณ เพชรสมบัติ (2562 : 55) กล่าวว่า ด้านการส่งต่อ นักเรียน ในกรณีของการส่งต่อภายนอก ครูประจำชั้นนำส่งนักเรียนที่มีปัญหาให้กับครูผู้ทำหน้าที่ เกี่ยวกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จากนั้นมีการบันทึกการส่งต่อนักเรียน ไปยังองค์กรภายนอก ซึ่งมีผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการแก้ไขปัญหาตามสภาพปัญหาของนักเรียน เพื่อปรับเปลี่ยน พฤติกรรมจากนักเรียนกลุ่มเสี่ยงคืนสู่นักเรียนกลุ่มปกติ

ปิยะพร ป้อมเกษตร์ และคณะ (2564 : 8) กล่าวว่า การส่งต่อ หมายถึง การส่งต่อนักเรียน ไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านในกรณีปัญหาของนักเรียน ที่ยากต่อการช่วยเหลือ หรือช่วยเหลือแล้ว นักเรียนมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้น

ณัฐพันธ์ ดิศเจริญ (2565 : 329) กล่าวว่า การส่งต่อในการดำเนินการป้องกัน และแก้ไข ปัญหาของนักเรียนตามกระบวนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนนั้น ในกรณีที่มีปัญหายากต่อ การช่วยเหลือ หรือช่วยเหลือแล้วไม่สามารถทำให้พฤติกรรมของเด็กนักเรียนดีขึ้น ควรส่งต่อ

ให้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเพื่อแก้ไขปัญหา และในกรณีที่มีเด็กพิเศษ เด็กอัจฉริยะ เด็กที่มีความต้องการพิเศษ รวมถึงเด็กด้อยโอกาส ควรส่งต่อผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เพื่อได้รับการส่งเสริมพัฒนาและช่วยเหลืออย่างถูกต้องอย่างรวดเร็ว การส่งต่อ มี 2 ลักษณะ คือ การส่งต่อภายในและการส่งต่อภายนอก เป็นการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญ กรณีเกินความสามารถของบุคลากรในสถานศึกษา

สรุปได้ว่า สถานศึกษาดำเนินการส่งต่อนักเรียนไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ในกรณีที่ปัญหาของนักเรียนนั้นยากต่อการช่วยเหลือ เป็นการแก้ไขปัญหาตามสภาพปัญหาของนักเรียน เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากนักเรียนกลุ่มเสี่ยงคือนักเรียนกลุ่มปกติ ในกรณีที่มีเด็กพิเศษ เด็กอัจฉริยะ เด็กที่มีความต้องการพิเศษ รวมถึงเด็กด้อยโอกาส ควรส่งต่อผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เพื่อได้รับการส่งเสริมพัฒนา และช่วยเหลืออย่างถูกต้องและรวดเร็ว การส่งต่อแบ่งเป็น 2 แบบ คือ การส่งต่อภายใน และการส่งต่อภายนอก

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปนิยามของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้ว่า สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรีเขต 1 มีกระบวนการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอนประกอบด้วย

1. ด้านการรู้จักผู้เรียนรายบุคคล หมายถึง สถานศึกษาดำเนินการรวบรวม และรับทราบข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน ในด้านความสามารถ ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว และด้านอื่น ๆ อย่างครอบคลุม สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อการคัดกรองนักเรียน เป็นประโยชน์ในการส่งเสริม การป้องกันและแก้ไขปัญหาให้นักเรียนได้อย่างถูกต้อง
2. ด้านการคัดกรองนักเรียน หมายถึง สถานศึกษาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลของนักเรียน จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการเยี่ยมบ้าน นำข้อมูลมาวิเคราะห์ คัดกรองนักเรียนเป็นรายชั้นเรียนจำแนกนักเรียนออกเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง กลุ่มมีปัญหาและกลุ่มพิเศษ ในทุกปีการศึกษา และมีข้อมูลเป็นปัจจุบัน
3. ด้านการส่งเสริมพัฒนา หมายถึง สถานศึกษาดำเนินการกำกับ ดูแล นักเรียนทุกคนให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น โดยจัดให้อยู่ในความดูแล สนับสนุน แนะนำ และให้คำปรึกษาของครูประจำชั้น ไม่ว่าจะเป็นนักเรียนกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง กลุ่มที่มีปัญหา และกลุ่มพิเศษ ด้วยวิธีการหลัก คือ การจัดกิจกรรมโฮมรูม การจัดประชุมผู้ปกครอง การเยี่ยมบ้าน การจัดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะการดำรงชีวิต และกิจกรรมพัฒนานักเรียน
4. ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา หมายถึง สถานศึกษาดำเนินการช่วยเหลือ เอาใจใส่ดูแลนักเรียนอย่างใกล้ชิด และหาวิธีการที่หลากหลายเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียน

โดยไม่ปล่อยปละละเลยนักเรียน จนกลายเป็นปัญหาของสังคม ครูที่ปรึกษามีความพร้อมในการให้คำปรึกษาเบื้องต้น ด้วยความรู้สึที่ดีต่อนักเรียน มีการจัดกิจกรรมป้องกัน และแก้ไขปัญหา ติดตามดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในด้านร่างกายและจิตใจ การเรียน สุขภาพ ครอบครั้ว การพนันและสารเสพติด และหนีเรียน

5. ด้านการส่งต่อ หมายถึง สถานศึกษาดำเนินการส่งต่อนักเรียนไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ในกรณีที่ปัญหา ของนักเรียนนั้นต้องการช่วยเหลือ เป็นการแก้ไขปัญหาตามสภาพปัญหาของนักเรียนเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากนักเรียนกลุ่มเสี่ยงคือนักเรียนกลุ่มปกติ ในกรณีที่มีเด็กพิเศษ เด็กอัจฉริยะ เด็กที่มีความต้องการพิเศษ รวมถึงเด็กด้อยโอกาส ควรส่งต่อผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เพื่อได้รับการส่งเสริมพัฒนา และช่วยเหลืออย่างถูกต้องและรวดเร็ว การส่งต่อแบ่งเป็น 2 แบบ คือ การส่งต่อภายใน และการส่งต่อภายนอก

การประยุกต์ใช้งานการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรีเขต 1 ได้ประยุกต์ใช้งานการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2565 : 3 - 6) สถานศึกษาที่ต้องรับผิดชอบในการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตผู้เรียน จึงนำระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้ง 5 ด้านมาประยุกต์ใช้และพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน โดยได้นำ กระบวนการ PDCA ของเดมมิ่ง มาเพิ่มเติมให้กับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ประยุกต์ใช้กระบวนการดำเนินงานเพื่อลดความเสี่ยงและป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพนักเรียน ครู ผู้ปกครอง จนกลายเป็นระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โรงเรียนบ้านช่องกะพัด โดยใช้กระบวนการนวัตกรรม C – KAPAD MODEL โดยมีรายละเอียดในการดำเนินงาน ดังนี้

C : care ดูแลและห่วงใย (D) สถานศึกษาบริหารจัดการงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีระบบ 5 ขั้นตอน

K : Kids เด็ก มุ่งเน้นดูแลนักเรียนทุกคน (D) ให้ได้รับการดูแลโดยทั่วถึง เสริมสร้างทักษะชีวิต คุณธรรมจริยธรรม มุ่งพัฒนาให้นักเรียนในทุกระดับให้มีสมรรถนะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเจตนารมณ์และจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2560)

A : Activity กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ (D) ใช้กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ชีวิต ทั้งทักษะวิชาการ และทักษะอาชีพ ป้องกันและเสริมสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้ผู้เรียน

P : Plan การวางแผน (P) โรงเรียนบ้านช่องกะพัดมีการบริหารงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนกำหนดทิศทาง กลยุทธ์ ภายใต้นโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยวิเคราะห์

สภาพปัญหา สักยภาพของสถานศึกษา บริบทสังคม และชุมชน เพื่อทำการวางแผนการดำเนินงาน ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

A : Assesment การประเมินผล (C) โรงเรียนบ้านช่องกะพัดมีการนิเทศ ติดตามและ สรุปลผลการดำเนินงาน โดยคณะกรรมการบริหารงาน นิเทศ กำกับ ติดตาม และประเมินผล การดำเนินงานโดยใช้เครื่องมืออย่างเหมาะสม เพื่อนำผลไปพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

D : Develop การพัฒนา (A) โรงเรียนบ้านช่องกะพัด นำผลของการดำเนินงานระบบ การดูแลช่วยเหลือนักเรียน มาพัฒนาการดำเนินงานระบบการบริหาร และการดำเนินงานระบบ การดูแลช่วยเหลือนักเรียน อย่างต่อเนื่อง เพื่อประสิทธิภาพของการดำเนินงานระบบการดูแล ช่วยเหลือนักเรียน ที่ส่งผลต่อการส่งเสริมศักยภาพนักเรียนในทุกรูปแบบ

โดยสถานศึกษาพัฒนานวัตกรรม “ C – KAPAD MODEL ” จากกระบวนการดูแล ช่วยเหลือนักเรียน เริ่มตั้งแต่ รู้จักผู้เรียนรายบุคคล คัดกรองนักเรียน ส่งเสริมพัฒนานักเรียน ป้องกัน และแก้ไขปัญหาให้นักเรียน และส่งต่อนักเรียน สร้างเครือข่ายดูแลนักเรียน จนนำมาสู่การสร้าง และพัฒนาเป็นนวัตกรรม “ ตีเกราะร้องทุกข์เพิ่มสุข ช.ก.พ .” เป็นการพัฒนาระบบการดูแล ช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่อง ให้นักเรียนมีสมรรถนะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตามเจตนารมณ์และจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) โดยมีการดำเนินงานโดยการใช้ 4 เกราะคุ้มกัน คือเกราะการศึกษา เกราะธรรมมา เกราะโภชนา และเกราะชีวาในการขับเคลื่อนการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียน มีรายละเอียด ดังนี้

1. เกราะการศึกษา คือ การดำเนินงานด้านทักษะวิชาการ ในนักเรียนกลุ่มปกติ จัดกิจกรรมส่งเสริมและพัฒนา กิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ นักเรียน กลุ่มเสี่ยง จัดกิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมอบรมคุณธรรม สำหรับนักเรียนกลุ่มมีปัญหา จัดกิจกรรม แก้ไขปัญหาครูตำราวจ D.E.A.R. กิจกรรมอบรมให้ความรู้ด้านยาเสพติด มี LINE กลุ่มเครือข่าย ผู้ปกครอง เพื่อดูแลด้านการเรียน ทั้งในช่วงการเรียนปกติ และการเรียนออนไลน์ในช่วงสถานการณ์ การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส โควโรนา 2019 กิจกรรมสอนซ่อมเสริม กิจกรรมเพื่อนช่วยเพื่อน กิจกรรมห้องเรียนสีขาวฝ่ายการเรียน นักเรียนกลุ่มพิเศษ ส่งเสริมพัฒนา ด้านกิจกรรมดนตรี/ศิลปะ/ กีฬา และทักษะวิชาการที่นักเรียนแต่ละคนถนัด ส่งเสริมให้ เข้าแข่งขันทั้งในเวทีระดับจังหวัด และระดับประเทศ

2. เกราะธรรมมา คือ การดำเนินงานด้านคุณธรรม จริยธรรม ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้กับนักเรียน เพื่อส่งเสริมพัฒนา และป้องกันแก้ไขปัญหา ให้นักเรียน ได้มีทักษะชีวิตที่ดีงาม

อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข มีการจัดกิจกรรมห้องเรียน สีขาว โรงเรียนปลอดขยะ จิตอาสา ตาวิเศษ ลูกเสือจิตอาสา และกิจกรรมอบรมคุณธรรม/สวดมนต์สุดสัปดาห์

3. เกราะโภชนา คือ การดำเนินงานด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต ของนักเรียน จัดกิจกรรม โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพแก้ไขปัญหาด้านโภชนาการให้กับนักเรียน มีกิจกรรมย่อยให้นักเรียนมีความตระหนักรู้และเข้าใจ โภชนาการสารอาหารที่เหมาะสมต่อร่างกาย และการออกกำลังกาย เพื่อลดพุง พร้อมทั้งปฏิบัติตน ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส โควิด-19

4. เกราะชีวา คือ การดำเนินงานส่งเสริมพัฒนาด้านทักษะชีวิตให้กับนักเรียน มีการสอดแทรกทักษะชีวิตในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ส่งเสริมทักษะอาชีพให้กับผู้เรียน ตามโครงการส่งเสริมสหกรณ์ในโรงเรียน กิจกรรมสหกรณ์ส่งเสริมการผลิต มีการเพาะเห็ด เลี้ยงกบ เลี้ยงปลา และปลูกพืชสวนครัว กิจกรรมครูอ้อมเดือนละร้อยเด็กน้อยวันละบาท กิจกรรมตลาดนัดนักเรียนน้อย - มีคุณธรรม กิจกรรมลดเวลาเรียนเพิ่มเวลารู้ กิจกรรมการทำอาหาร Clean Food Good Health

โดยสถานศึกษาประยุกต์ใช้หลักการบริหารสถานศึกษาตามบริบทของสถานศึกษา เพื่อการเสริมสร้างทักษะชีวิตและการคุ้มครองนักเรียน ประยุกต์ใช้งานกระบวนการดำเนินงาน ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เชิงสร้างสรรค์ เพื่อดูแลนักเรียน

บริบทสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 (ออนไลน์, 2564) กล่าวถึง บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 ไว้ดังนี้

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 เป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้ การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่ดำเนินการ ให้เป็นไปตามอำนาจ หน้าที่ของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา ตามมาตรา 38 แห่ง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติ ระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2544 โดยมีผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1 เป็นผู้บริหารและแบ่งงานออกเป็น 8 กลุ่มงาน ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องการแบ่งส่วนราชการภายใน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา พ.ศ. 2560 ดังนี้

1. กลุ่มอำนาจการ
2. กลุ่มบริหารงานบุคคล
3. กลุ่มพัฒนาบุคลากร

4. กลุ่มนโยบายและแผน
5. กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา
6. กลุ่มนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษา
7. กลุ่มบริหารการเงินและสินทรัพย์
8. กลุ่มส่งเสริมการศึกษาทางไกล เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
9. หน่วยตรวจสอบภายใน

อำนาจหน้าที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มีอำนาจหน้าที่ ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ ดังต่อไปนี้

จัดทำนโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายมาตรฐานการศึกษา แผนการศึกษา แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน และความต้องการของท้องถิ่นวิเคราะห์การจัดตั้งงบประมาณเงินอุดหนุนทั่วไปของสถานศึกษา และหน่วยงานในเขตพื้นที่การศึกษา และแจ้งการจัดสรรงบประมาณที่ได้รับให้หน่วยงานข้างต้นรับทราบ รวมทั้งกำกับ ตรวจสอบ ติดตามการใช้จ่าย งบประมาณของหน่วยงาน ส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาหลักสูตรร่วมกับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา กำกับ ดูแล ติดตาม และประเมินผลสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่การศึกษา ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และรวบรวมข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา ส่งเสริม สนับสนุนการจัด แล พัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา จัดระบบประกันคุณภาพการศึกษา และประเมินผลสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน การจัดการศึกษาของสถานศึกษาเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งบุคคล องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษารูปแบบที่หลากหลายในเขตพื้นที่การศึกษา ดำเนินการ ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน การวิจัย และพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา ประสาน ส่งเสริม การดำเนินการของคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานด้านการศึกษาประสานการปฏิบัติราชการทั่วไปกับองค์กร หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

วิสัยทัศน์ (Vision)

“จัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงภาคีเครือข่ายมีส่วนร่วม พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21”

พันธกิจ (Mission)

จัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของสถาบันหลักของชาติและการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขพัฒนาศักยภาพผู้เรียนเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะวิชาการ ทักษะชีวิต

ทักษะวิชาชีพ คุณลักษณะในศตวรรษที่ 21 ส่งเสริมการพัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษาให้เป็นมืออาชีพสร้างโอกาส ความเสมอภาค ลดความเหลื่อมล้ำ ให้ผู้เรียนทุกคนได้รับบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม

เป้าประสงค์ (Goal)

ผู้เรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ คิดริเริ่ม และสร้างสรรค์นวัตกรรม มีความรู้ มีทักษะ และคุณลักษณะ ของผู้เรียนในยุคไทยแลนด์ 4.0 มีสุขภาพที่เหมาะสมตามวัย มีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง และปรับตัวต่อการเป็นพลเมือง และพลโลกที่ดี ผู้เรียนที่มีความต้องการจำเป็น พิเศษ กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง เท่าเทียม และมีคุณภาพ พร้อมก้าวสู่สากล ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ครูเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีจิตวิญญาณความเป็นครู มีความแม่นยำทางวิชาการ และมีทักษะการ จัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ตอบสนองผู้เรียนเป็นรายบุคคล เป็นผู้สร้างสรรค์นวัตกรรม และทักษะในการใช้ เทคโนโลยีผู้บริหารสถานศึกษา มีความเป็นเลิศส่วนบุคคล คิดเชิงกลยุทธ์ และนวัตกรรม มีภาวะผู้นำทางวิชาการ มีสำนึกความรับผิดชอบ (Accountability) และการบริหารแบบร่วมมือ สถานศึกษามีความเป็นอิสระในการบริหารงาน และจัดการเรียนรู้ ร่วมมือกับชุมชน ภาคเอกชน และผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาระดับพื้นที่ จัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนเพื่อการเรียนรู้ในทุกมิติเป็น โรงเรียนนวัตกรรมเครือข่ายสถานศึกษา มีความเข้มแข็งในการประสานงานเชิงบูรณาการร่วมพัฒนา และขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มีการบริหารงานเชิงบูรณาการ เป็นสำนักงานแห่งนวัตกรรม ยุคใหม่ ใช้ข้อมูลสารสนเทศ และการวิจัย และพัฒนาในการขับเคลื่อนคุณภาพ กำกับ ติดตาม ประเมิน และรายงานผลอย่างเป็นระบบ

รายงานด้านการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารงานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาจันทบุรีเขต 1 พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคคือ มีขอบเขตกว้าง จำแนกได้ทั้งในระดับ สถานศึกษา ระดับสำนักงาน และระดับเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งทุกระดับจะต้องมีความเกี่ยวเนื่อง สอดคล้องกัน จึงจำเป็นต้องบูรณาการเครื่องมือการบริหารงานให้สอดคล้องในทุกด้าน และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1:58)

จำนวนเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรีเขต 1 ข้อมูล ณ วันที่ 17 กรกฎาคม 2563 พบว่า นักเรียนด้อยโอกาสประเภท ยากจน มีจำนวน 5,716 คน จากนักเรียน 83 โรงเรียน ที่มีจำนวนทั้งหมด 18,908 คน คิดเป็นร้อยละ 30 ของนักเรียนทั้งหมด (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1:29)

จะเห็นได้ว่ามียอดนักเรียนด้อยโอกาสทางการศึกษาอยู่เป็นจำนวนมากทั้งที่นโยบายทางการศึกษานั้นความเสมอภาคเท่าเทียมกัน แต่ความเป็นจริงยังคงมีความเหลื่อมล้ำในสังคม

สิ่งที่จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำนี้ลงมาได้ คือ ระบบการศึกษา ระบบการบริหารงานของสถานศึกษา และระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ที่จะช่วยเพิ่มโอกาสให้นักเรียนได้รอดพ้นจากความยากจนลงได้ ลดช่องโหว่ทางการศึกษาช่วยให้นักเรียนมีชีวิตและสภาพเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ให้คงเหลือนักเรียนที่ขาดโอกาสให้น้อยที่สุดหรือไม่มีนักเรียนยากจนอีกเลย หากระบบทุกอย่างถูกพัฒนาอย่างถูกต้อง

สรุปได้ว่า การดำเนินงานของสถานศึกษาภายใต้การกำกับดูแลของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เขต 1 บริหารจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ มีการบริหารงานเชิงบูรณาการทุกด้านที่ครอบคลุม เป็นสำนักงานแห่งนวัตกรรม ยุคใหม่ ใช้ข้อมูลสารสนเทศ และการวิจัย และพัฒนาในการขับเคลื่อนคุณภาพกำกับ ติดตาม ประเมิน และรายงานผลอย่างเป็นระบบ มีรูปแบบของการบริหารที่ให้ความสำคัญกับการใช้ทฤษฎีระบบในการบริหารจัดการ การศึกษา เพื่อดูแลเครือข่ายกลุ่มโรงเรียนในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อช่วยเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้นักเรียนได้มีชีวิตและสภาพเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ได้ใช้ชีวิตในสังคมอย่างอยู่ดีมีสุขทุกคน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยต่างประเทศ

กู๊ดแมน และคณะ (Goodman and et al. 2003 : 118) ได้ศึกษาการใช้แบบคัดกรองนักเรียนเป็นรายบุคคล (SDO) เพื่อคัดกรองนักเรียนที่มีความผิดปกติทางจิตใจ เขาชวนในชุมชนที่รวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากผู้ปกครอง ครู เพื่อนเยาวชน ผลการศึกษาพบว่า ทุกกลุ่มให้ความเห็นว่าเป็นความผิดปกติทางจิตใจที่เกิดขึ้นเฉพาะบุคคลและเป็นความแปรปรวนทางอารมณ์ของบุคคล โดยมีพฤติกรรมส่วนบุคคล พฤติกรรมอยู่ไม่สุขหรือไม่อยู่นิ่ง พวกซึมเศร้าและพวกที่มีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์อื่น ๆ ความกลัวสิ่งของหรือสัตว์เฉพาะบุคคล ถูกทอดทิ้งในวัยเด็ก และพฤติกรรม การกินไม่เหมาะสม ทำให้การคัดกรองเยาวชนที่ผิดปกติทางจิตใจมีความแม่นยำและแก้ไขปัญหา ดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โคสเซอร์ (Kosse. 2007 : 131) ได้ศึกษา ความสมบูรณ์ในการติดตามประเมินผลดำเนินงานของคณะทำงานด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียน การศึกษาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่มีผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นกับนักเรียน พบว่า กระบวนการดำเนินงานของคณะทำงานด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีความสมบูรณ์ในระดับปานกลาง จากการวิเคราะห์ผลในส่วนของผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นกับนักเรียน พบว่า การดำเนินงานของคณะทำงานด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีผลกระทบในด้านบวกต่อผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นกับนักเรียน

วิลเลียม (Williams, 2008 : 254) ได้ศึกษา การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน การศึกษาการบริหารจัดการองค์กรและการรับรู้ด้านทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างส่วนเชื่อมต่อกับ สุขภาพของเยาวชน ทำการวิเคราะห์ความแตกต่างของแต่ละโมเดลที่ใช้ในการดำเนินงานระบบ การดูแลช่วยเหลือนักเรียน และสำรวจโครงสร้างด้านการบริหารจัดการองค์กรแบบที่ขาดหายไป ผลการวิจัยพบว่า มีความแตกต่างกันในพฤติกรรมด้านการเชื่อมต่อองค์ประกอบย่อยในแต่ละ โมเดล และความแตกต่างกันนี้มีความเด่นชัดที่สุดในการบริหารกระบวนการด้านการติดตามผล และยังมีผลกระทบต่อนักเรียนที่รับบริการจากระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอีกด้วย

สก๊อต (Scot, 1967 : 122) เป็นผู้นำแนวคิดและทฤษฎีระบบเข้ามามีบทบาทกำหนด แนวคิด ทฤษฎีหลักการและเทคนิคต่างๆเกี่ยวกับองค์กรและการบริหารในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษ ที่ 20 ได้เน้นให้มององค์กรในสภาพที่เป็นระบบ ในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียน

สรุปได้ว่า มีการนำแนวคิดและทฤษฎีระบบเข้ามามีบทบาทในการกำหนดแนวคิด ทฤษฎี หลักการและเทคนิคต่างๆเกี่ยวกับองค์กรและการบริหาร โดยได้เน้นให้มององค์กรในสภาพที่ เป็นระบบ ซึ่งการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ก็ต้องศึกษาการบริหารจัดการองค์กร และการรับรู้ด้านทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารกระบวนการให้เป็นระบบที่สมบูรณ์ เพื่อที่จะคัดกรอง และแก้ไขปัญหาให้กับนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

งานวิจัยในประเทศ

มนัสวี ศรีนนท์ (2558 : 56) พบว่า การวิเคราะห์การบริหารการศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 โดยใช้ทฤษฎีบริหารการศึกษาเชิงระบบ (System Theory) ที่ทำให้เห็นผลเชิงประจักษ์ว่าการบริหาร หรือการจัดการศึกษานั้นไม่ใช่เรื่องง่าย แต่ก็ไม่ใช่เรื่องยากเกินไป กล่าวคือสามารถบริหารจัดการได้ อย่างเป็นรูปธรรม หากได้มีการให้ความสำคัญในระบบการจัดการทุก ๆ ชั้น ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ผลผลิต (Output) และ ผลกระทบ (Impact) ทุกอย่างที่เกิดขึ้นในวงการ การศึกษาจะเป็นเครื่องมือพัฒนาคนและสังคมได้อย่างแท้จริง

พระชนาธร ชีรบุญ โย (2559 : 217) พบว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา นำการบริหารงานเชิงระบบหรือการบริหารงานตามทฤษฎีเชิงระบบมาใช้ในการบริหารจัดการ เป็นการบริหารจัดการยุคใหม่ที่ วิเคราะห์ระบบของทฤษฎี ไม่ว่าจะเป็น ปัจจัยนำเข้า (In put) กระบวนการ (Process) และผลลัพธ์ (Out come) มีการนำเทคนิคหรือวิธีการต่างๆ มาเสริมให้ การปฏิบัติงานดีขึ้น พบว่าจุดแข็งและจุดอ่อนของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา มี 4 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร ด้านงานทั่วไป

กมลวรรณ ทุนชิงชัย และศิริพร วงศ์รัตนมัจฉา เวสเตอร์เฮาท์ (2560 : 161) พบว่าการบริหารงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน กรณีนักเรียนประจำพักนอน โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 34 จังหวัดแม่ฮ่องสอน สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลอยู่ในระดับมาก รองลงมาตามลำดับ ได้แก่ ด้านการป้องกันช่วยเหลือและแก้ไขด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการส่งเสริมและพัฒนา นักเรียน และด้านการส่งต่อนักเรียนตามลำดับ

บุศรา เชื้อดี (2560 : 1-2) พบว่า การศึกษาองค์ประกอบของการบริหาร โรงเรียนเอกชนนอกระบบประเภทบริหาร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน เมื่อพิจารณาในการจัดกลุ่มองค์ประกอบ สามารถจัดกลุ่มได้ 4 องค์ประกอบ ตามทฤษฎีระบบ (system theory) ดังนี้ 1) ด้านปัจจัยนำเข้า 2) ด้านกระบวนการ 3) ด้านผลผลิต และ 4) ด้านข้อมูลย้อนกลับ การประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนเอกชนนอกระบบประเภทบริหารการประเมินรูปแบบการบริหาร โรงเรียนเอกชนนอกระบบประเภทบริหาร สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน พบว่า องค์ประกอบทั้ง 4 องค์ประกอบ มีผลการประเมินที่ยอมรับได้ตามเกณฑ์อยู่ในระดับมากที่สุด

บุญศรีศรี พันธุ์วัฒน์ และคณะ (2562 : 176-177) พบว่า การศึกษาสภาพปัญหาการบริหารจัดการ งานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนด้านการคัดกรองนักเรียน ของโรงเรียนพร้าววิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ เกิดจากกระบวนการคัดกรองนักเรียนรูปแบบการบริหารจัดการงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้านการคัดกรองนักเรียนของโรงเรียนพร้าววิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ การวางแผน การดำเนินการ การตรวจสอบและ การปรับปรุงแก้ไข ผลการใช้รูปแบบ พบว่า รูปแบบมีความเป็นระบบ เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน ผลการประเมินความพึงพอใจ พบว่า มีความพึงพอใจในรูปแบบการบริหารจัดการงานอยู่ในระดับมากที่สุด

สุทธิดา จำรัส และคณะ (2562:164) พบว่า การใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีระบบเพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาครูสะเต็มที่ประกอบด้วยปัจจัยนำเข้ากระบวนการที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ผลผลิตผลลัพธ์และผลกระทบจะช่วยให้ผู้วิจัยหรือผู้ดำเนินโครงการมองการดำเนินงานในลักษณะองค์รวมเพื่อจะช่วยให้การทำความเข้าใจระบบตัวแปรต่างๆซึ่งจะทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

ธนภุต อึ้งน้อย (2563 : 31) พบว่า ผลการศึกษาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีประสิทธิผล พบว่า ครูควรมีจิตวิทยาในการทำความรู้จักนักเรียน โรงเรียนควรมีวิธีการที่หลากหลายในการเก็บข้อมูลนักเรียน และมีแผนในการส่งเสริมนักเรียนแต่ละคน มีการคัดกรอง

นักเรียนโดยการจัดกลุ่มนักเรียน จำแนกนักเรียนความสามารถพิเศษกลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา เป็นรายกรณี มี ผลการพัฒนา รูปแบบ พบว่า รูปแบบประกอบด้วยกระบวนการ 5 ขั้นตอน ได้แก่

- 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
- 2) การคัดกรองนักเรียน
- 3) การส่งเสริมและพัฒนา นักเรียน
- 4) การป้องกันและแก้ไข และ
- 5) การส่งต่อนักเรียน

วรวิภา สุชะเสวก (2563 : 377) พบว่า ระดับการบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน นักศึกษา ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตนักศึกษาของวิทยาลัยอาชีวศึกษาในเขตจังหวัดนครสวรรค์ อยู่ในระดับมาก การบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน นักศึกษา มีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตนักศึกษาของวิทยาลัยอาชีวศึกษาในเขตจังหวัดนครสวรรค์ ในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 การบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน นักศึกษา ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตนักศึกษาของวิทยาลัยอาชีวศึกษาในเขตจังหวัดนครสวรรค์ ได้ตัวแปรเกณฑ์ จำนวน 5 ด้าน โดยมีประสิทธิภาพในการพยากรณ์เท่ากับ ร้อยละ 30 โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สิทธิพงษ์ เข็มพรเศรษฐ์ และคณะ (2565 : 175) พบว่า ความคิดเห็นของครูต่อระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของโรงเรียนกลุ่มบางบ่อ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการเขต 2 อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล และด้านการช่วยเหลือและแก้ไขปัญหานักเรียนอยู่ในระดับมาก 2 ด้าน ได้แก่ ด้านการส่งต่อนักเรียน และด้านการคัดกรองนักเรียน

สรุปได้ว่า มีการนำแนวคิดมุมมองทฤษฎีระบบ ไปใช้พัฒนาวิชาชีพครูโดยขับเคลื่อนการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางสะเต็มศึกษาอย่างเป็นระบบ อีกทั้งศึกษาองค์ประกอบของการบริหารโรงเรียนเพื่อทำการการประเมินรูปแบบการบริหารอย่างเป็นระบบของโรงเรียน ความคิดเห็นของครู โรงเรียนกลุ่มบางบ่อต่อระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนภาพรวมอยู่ในระดับมากและการศึกษาคุณภาพชีวิตนักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาในเขตจังหวัดนครสวรรค์ จากการบริหารงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีความสัมพันธ์กัน ซึ่งความเป็นระบบสามารถนำพาความสำเร็จไปสู่ทุกรูปแบบการบริหารและการประเมินวัดของสถานศึกษา

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี